

कर्मांची गहन गती

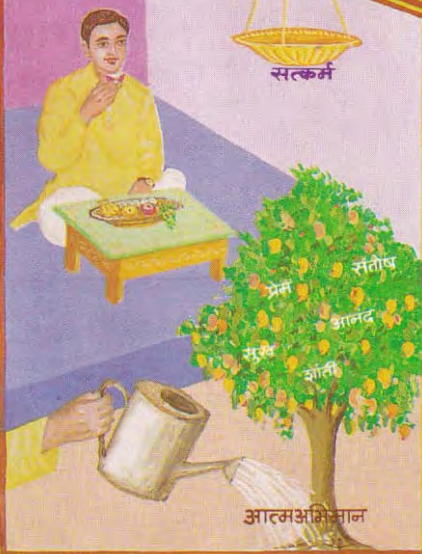
परमपिता शिव परमात्मा

निर्णय शक्ती

सत्कर्म

आत्मअभिमान

अहंकाराभाव

कर्माची गहन गती

कर्म, अकर्म व विकर्म म्हणजे काय?
आपली कर्मे श्रेष्ठ कशी होतील?

प्रजापिता ब्रह्माकुमारी ईश्वरीय विश्व - विद्यालय
पांडव भवन, आबू पर्वत (राजस्थान)

परमपिता शिव परमात्म्याने प्रजापिता ब्रह्मा
यांच्याद्वारे जे ज्ञान दिले त्या आधारे
ही पुस्तिका लिहिण्यात आली आहे.

अमृत-सूची

क्रम	विषय	पृष्ठ
१.	कर्माचे ईश्वरी ज्ञान	३
२.	कर्म, अकर्म व विकर्म.....	४
३.	या विधीने काय म्हणून कर्म करू नये?	१०
४.	कर्म-विधी	१६
५.	कर्म-विधान आणि त्याचे ज्ञान	२२
६.	कर्मे करावयाची तर ती कशी करावीत?	२७
७.	पवित्र प्रवृत्ती	३२
८.	कर्माची गहन गती	३८
९.	कर्मगती	४८
१०.	विकार-रहित कर्मापासून सुख व शांती	५२

१. कर्माचे ईश्वरी ज्ञान

कर्माच्या बंधनात जखडलेला नाही असा एकही माणूस जगात सापडणार नाही. यावरून माणसाला कर्माच्या गतीचे सत्य किंवा संपूर्ण ज्ञान नाही हे सिद्ध होते अन्यथा तो त्यांच्या बंधनात जखडला गेला नसता. कर्माच्या बंधनापासून सदामुक्त असा एक परमपिता परमात्माच आहे. त्यालाच कर्माच्या गहन गतीचे पूर्ण ज्ञान आहे. म्हणूनच तो माणसाला सत्य ज्ञान देऊन आणि योग शिकवून कर्माच्या बंधनातून मुक्त होण्याचा खरा मार्ग दाखवितो. त्याने दिलेल्या ज्ञानाचा या छोट्याशा पुस्तिकेत उल्लेख आहे. विषय तसा फार मोठा व गंभीर आहे आणि पुस्तिका तर फारच छोटी आहे. म्हणून यात ज्ञान अत्यंत संक्षिप्त रूपाने देण्यात आले आहे. अधिक जाणून घ्यावयाचे वाटल्यास जिज्ञासूंनी आमच्या कोणत्याही जवळपासच्या सेवा-केंद्राशी संपर्क साधावा ही नम्र विनंती

— जगदीश

२. कर्म, अकर्म व विकर्म

‘पाप’ आणि ‘पुण्य’ किंवा ‘कर्म’ आणि ‘विकर्म’ या विषयावर जगात दीर्घकाळ वादविवाद होत आला आहे. “वस्तुतः पाप व पुण्य यांत काहीच भेद नाही, भेद असलाच तर तो केवळ आपली दृष्टी व समजूत यांत आहे” असे काही लोकांचे म्हणणे आहे. ज्या कर्माला काही लोक ‘पाप’ मानतात, त्यालाच इतर काही लोक ‘पुण्य’ मानतात. तेव्हा आता प्रश्न उद्भवतो की, याचे निस्संदिग्ध ज्ञान काय आहे? त्याचप्रमाणे कर्माशी संबंधित इतर प्रश्नांची समाधानकारक उत्तरे काय आहेत? उदाहरणार्थ, कर्मफल भोगण्यासाठी योनिपरिवर्तन होते का किंवा ‘स्वर्ग’ आणि ‘नर्क’ नामक कोण्या विशिष्ट लोकांत गमनागमन करावे लागते का? या सर्व प्रश्नांची उत्तरे शिवबाबांनी आम्हास स्पष्टपणे समजावून दिली आहेत. त्या ज्ञानसागराच्या अथांग ज्ञानातून घेतलेल्या ज्ञानघागरीतील काही ज्ञानबिंदू तृषार्त आत्म्यांना आम्ही येथे अर्पण करीत आहोत.

कर्माचा संबंध स्थळ (देश) व काळ यांच्याशी

या जगात जे काही मानवी कर्म होते ते समजण्यासाठी त्याचे स्थळ व काळ यांबरोबर त्याचा समाजही जाणणे आवश्यक असते. ‘पार्श्वभूमीशिवाय चित्र असणे शक्य नाही’ (There is no picture without a background) अशी इंग्रजीत एक म्हण आहे. याच प्रमाणे, हेही शाश्वत सत्य आहे की, कर्माचा देश, काळ किंवा सामाजिक वातावरण (Social, Cultural and economic environment and ecology) यांच्याशीही संबंध असतो. उदाहरणार्थ, ज्या समाजात गरीब आणि श्रीमंत असे दोन वर्ग असतात त्यातच चोरी, शोषण इत्यादी होण्याची शक्यता अधिक असते. ज्या देशात, समाजात वा काळात आर्थिक दर्ज्यालाच जीवनाचे प्रमुख अंग मानण्यात येत असेल त्या देशातील, समाजातील वा काळातील लोक पैशालाच सर्वतोपरी महत्त्व देऊन येनकेन प्रकारेण पैसा जमविण्याचा प्रयत्न करतात आणि यामुळेच ते लाचलुचपत, काळा बाजार, साठेबाजी आदी निंद्य कर्मेही करावयास लागतात. ज्या देशात, समाजात, काळात

शौर्य, साहस व शारीरिक क्षमता यांना महत्व देण्यात येत असेल तेथे 'बळी तो कान पिळी' (Might is right) या तत्वावर कर्मनीती आधारलेली असते. ज्या समाजात सर्व लोक तृप्त असतील, त्यांचे पारस्परिक संबंधही अती जवळचे व प्रेमाचे असतील त्या समाजात लुटालूट, चोरीमारी इत्यादी प्रकार होत नसतात. आपल्या येथे 'यथा राजा तथा प्रजा' ही म्हणही प्रसिद्ध आहे. जर राजा लोकप्रिय, चारित्र्यसंपन्न, प्रजाहितदक्ष, नैतिक आचरणात पूर्णतः आस्था बाळगणारा असेल तर त्या देशातील तसेच त्या शासन-काळातील लोक दुष्ट प्रवृत्तींपासून दूर राहतात. अशा प्रकारे, व्यक्तीच्या कर्मांच्या समाजावर तसेच समाजाचा व्यक्तींच्या चारित्र्यावर प्रभाव पडत असतो.

या सर्व गोष्टी समन्वित करताना परमात्मा शिवबाबांनी या अनादीसृष्टीतील एका इतिहास-चक्राच्या (History Cycle) उल्लेख केला आहे. मानवी कर्मांच्या आधारे संपूर्ण ऐतिहासिक कालखंड पाच युगांत विभागण्यात आला आहे. जसे शीतावरून भाताची परीक्षा केली जाते तसेच शिवबाबाही जगातील काही व्यक्तींना त्या काळाचे प्रतिनिधी मानून किंवा कर्म-नायक, धर्म संस्थापक, सांप्रदाय-संस्थापक, मतप्रवर्तक किंवा युगप्रवर्तक मानून कर्मांचेही ज्ञान देतात, वास्तविक हे सर्व प्रतिनिधी जागतिक घटनांरूपी एका अखंड शृंखलेचे दुवे (Links of the chain of world events) असतात. व्यक्ती आणि समाज तसेच समाज आणि व्यक्ती यांच्या क्रिया-प्रतिक्रियांचे हे फळ असते. जसे समाजशास्त्रांत (Social Sciences) नमुन्यांची पाहणी (Sample Survey) करून निष्कर्ष निश्चित केले जातात, तसेच सृष्टीनाटकात (World drama) या व्यक्तींवरून (Principal Actors) एक ऐतिहासिक नवा प्रवाह जाणता येतो आणि या प्रवाहावरून तत्कालीन स्त्री पुरुषांच्या कर्मांच्या स्थितीचीही ओळख होऊ शकते. ज्याला आपण श्रेष्ठ 'कर्म' किंवा 'सत्कर्म' म्हणतो त्याच्याही बऱ्याचशा कला असतात आणि ज्याला आपण 'विकर्म' नाव देतो त्याच्याही अनेक छटा असतात. वर सांगितलेल्या प्रतिनिधीद्वारे आपणास श्रेष्ठ कर्म व विकर्म यांच्याही कला-छटांचा बोध होतो. जणू काय या व्यक्ती त्या काळातील

कार्मिक स्थितीच्या तापमापकावरील (Thermometer) अंशच (Degrees) होत परंतु या पुस्तिकेत या सर्वांचा विस्तृत उल्लेख करता येणे शक्य नाही. आम्ही येथे स्थूल मानाने जागतिक इतिहासाच्या संदर्भात अकर्म व विकर्म यांतील भेद विशद करू.

कर्म, अकर्म व विकर्म यांतील भेद

शिक्षण पद्धतीत असे सांगितले जाते की, एखादी नवी गोष्ट पुढे ठेवावयाची झाल्यास आपणास ज्ञातापासून अज्ञाताकडे वाटचाल करावयास हवी. (We should proceed from known to Unknown) या म्हणण्यानुसार आपण प्रथम सध्याच्या युगापासून प्रारंभ करू या. या युगात जो मुख्य प्रवाह वाहत आहे ज्यात संपूर्ण जन-मानस बुडल्यागत वाटते तो आहे 'अनैतिकता.' आज माणूस नैतिक अंकुश मानण्यास तयार नाही. तो आध्यात्मिक मूल्यांना आपल्या उन्नतीच्या मार्गातील धोंड समजतो. धार्मिक ग्रंथांतील कित्येक गोष्टी विज्ञानाने सप्रमाण चुकीच्या असल्याचे सिद्ध केल्यामुळे बऱ्याच लोकांची धर्मावरील (जरी धर्म आज खऱ्या स्वरूपात नाही) श्रद्धा उडून गेली आहे. कित्येक लोक विज्ञानाला तर इतर काही लोक पैशालाच देव मानतात. शासन सत्ताच सर्वस्व आहे, कोणी सर्वशक्तिमान परमात्मा आहे असे मानण्याची गरज नाही असेही म्हणणारे बरेच लोक आहेत. आहार-व्यवहाराच्या सात्विकताविषयक नियमांना ते उगाच लादलेली बंधने समजतात. जी काही थोडी-फार भक्ती व पूजा होत होती त्यालाही लोकांनी सौदेबाजी, कमाई, दिखाऊपणा तसेच मनोरंजनाचे रूप दिलेले आहे. अशा वातावरणात माणूस जे काही कर्म अज्ञानवश करीत आहे ते 'घोर विकर्मच' होय

अशा प्रकारे, जो कोणी माणूस 'देह-अभिमानी' म्हणजे स्वतःला 'आत्मा' न मानता प्राकृतिक 'शरीर' मानून बसला आहे आणि परमपिता परमात्म्याशी प्रेमाचे नाते जोडण्याऐवजी कर्मेन्द्रियांच्या वैषयिक आकर्षणांत जखडून गेलेला आहे तो 'विकर्मच' करीत असतो. म्हणूनच याचा परिणाम आज सर्वत्र मानसिक ताण, अशांती व दुःख पसरण्यात झालेला दिसून येत आहे.

अशा या सामाजिक, आर्थिक, राजकीय व धार्मिक परिस्थितीत जे लोक परमपिता परमात्म्याकडून विवेकमान्य व यथा-सत्य ज्ञान प्राप्त करून योगयुक्त राहतात म्हणजे आत्मिक स्मृतीत स्थित होऊन जे कर्म करतात ते 'सत्कर्म' होय. आता ते विकारीचे निर्विकारी आणि पतिताचे पावन होत असल्याने त्यांच्या साठी हे युग म्हणजे कलियुगाचा अंत आणि सत्ययुगाचा प्रारंभ यांचा संधिकाल अर्थात् 'संगमयुग' होय. थोडक्यात सांगावयाचे म्हणजे काम, क्रोधादी मनोविकारांपैकी कोणत्याही विकाराने युक्त किंवा देह-अभिमानावर आधारलेले कर्म हे 'विकर्म' होय ज्याचे फळ म्हणून दुःख, अशांती व मानसिक ताण भोगावा लागतो.

माणसाची आज अशी जी तमोप्रधान, पतित व विकारी दशा होऊन गेलेली आहे, ती काही अल्प काळात झालेली नाही तर तेथवर येऊन पोहचण्यास समाजास किंवा व्यक्तीला संपूर्ण एक युग लागलेले आहे. एक हजार वर्षांहूनही (Millennium) अधिक काळ लागलेला आहे. सुमारे १२०० वर्षांपूर्वी माणूस नाही म्हटला तरी काहीसा चांगला होता. त्याच्यात त्यागाची भावना होती, तप करण्याची इच्छा होती, स्वार्थ सोडण्याकडे त्याचा थोडा कल होता, तो देव मानत होता, नैतिक मूल्ये आत्मसात करण्याचा प्रयत्न करित होता. अथपिक्षा (धन) तो धर्माला अधिक महत्त्व देत होता. त्या युगाला 'द्वारपर युग' म्हटले जाते. त्या युगात धर्म आणि कर्म दोन वेगळ्या भागांत विभागले गेले होते. त्या वेळीही लोक देह-अभिमाना तर होतेच परंतु त्यांच्यांत महान होण्याची इच्छा होती त्यासाठी ते मार्ग धुंडाळत होते. अज्ञान, देह-अभिमान व मनोविकारांमुळे कर्म तर त्यांचीही 'विकर्म' याच नावाखाली मोडत होती तथापि त्यांची कर्म ही काही घोर 'पापे' नव्हती; ती 'तमोप्रधान' नव्हे तर 'रजोप्रधान' होती. समाजाची ही स्थिती काही त्वरित होऊन बनलेली नव्हती तर ती सुद्धा शेकडो वर्षांपासून मानवाच्या पवित्रतेच्या कला हळूहळू कमी होण्याचा परिणाम होता. याच्या पूर्वीचे युग हे 'त्रेतायुग' होते तेव्हा सदाचार, नीती, पवित्रता हे गुण समाज आणि व्यक्तीत भिनलेले होते. असे हे 'त्रेतायुग' सुमारे २५०० वर्षांपूर्वी अस्तित्वात होते. तेव्हा 'धर्म' आणि 'कर्म' किंवा 'गृहस्थ' आणि 'आश्रम' हे वेगळे नव्हते. पूजा-अर्चा,

मंदिरे, मशिदा, चर्चे वगैरे प्रकार त्या काळी नव्हते तर लोकांचे आचरण, व्यवहार-व्यापार सर्व काही दिव्यतायुक्त होते.

याच्याही १२०० वर्षांपूर्वी संस्कृतीने परमोत्कर्षाचे शिखर गाठलेले होते. तो काळ म्हणजे 'सत्ययुग' होय. तेव्हा लोक धन-धान्याने संपन्न असले तरी विलासी नव्हते, तृप्तात्मा होते. त्यांना सर्व काही प्राप्त होते परंतु कोणत्याही वस्तूबद्दल त्यांना आसक्ती नव्हती. ते देह-अभिमानांनी नव्हते तर 'देही-निष्ठ-बुद्धी' (अर्थात आत्मनिष्ठ) होते. त्यांच्यांत मनोविकारांचा लवलेशही नव्हता ते सर्व दिव्यगुणांनी संपन्न होते. म्हणून त्यांना 'देवी-देवता' ही संज्ञा दिली जाते. तेव्हा प्रकृतीही आपल्या पूर्णतः शुद्ध व सतोप्रधान अवस्थेत होती.

आता प्रश्न उद्भवतो की, लोकांना कर्माची ही श्रेष्ठता केव्हा व कशी प्राप्त झाली आणि नंतर अधोगती कशी सुरू झाली? या उत्थान व पतनाच्या इतिहासात कर्माचे स्थान काय आहे?

या विषयी हे जाणण्याजोगे आहे की, कलियुगाचा अंत आणि सत्ययुगाचा आरंभ यांच्या संधिकालात जेव्हा शिवबाबा ज्ञान, योग, दिव्य गुणांची धारणा व सेवा यांची शिकवण देतात तेव्हा त्यानुसार आचरण करणाऱ्या आत्मनिष्ठ व पवित्र लोकांची कर्मे ही 'सत्कर्म' 'महान कर्म', अलौकिक कर्मे किंवा एक प्रकारे 'दिव्यकर्म' असतात. त्या कर्माद्वारेच ते पुरुषार्थ, स्थिती व निर्विकारीपणा यांच्या आपापल्या पायऱ्या गाठून त्यांच्या आधारे भविष्यात सत्ययुगी तसेच त्रेतायुगी सृष्टीत पवित्रता, सुख व शांती यांच्या रूपाने 'प्रारब्ध' प्राप्त करतात. म्हणून सत्ययुगातील कर्मे ही शुभ, भोग्य कर्मे किंवा पूर्व काळात घडलेल्या कर्मांचे 'फल उपभोगण्या स्वरूप'च कर्मे होतात. अशा प्रकारे त्यांचीही कर्मेच 'अकर्म' होत कारण ते 'विकर्म' ही करीत नाहीत. आणि संगम युगी पुरुषार्थाप्रमाणे 'सत्कर्म' ही करीत नाहीत. त्यांची ही कर्मे पूर्व काळात ज्ञान व योग यांच्याद्वारेच झालेली असतात. याच प्रकारे, त्रेतायुगातही अशीच कर्मे होतात. परंतु हळूहळू, जेव्हा माणूस देह-अभिमानांनी होतो तेव्हा त्याची कर्मे द्वापर युगात आणि त्यानंतर कलियुगात 'विकर्म' बनतात. परंतु पहा कसे हे विडंबन

आहे की, प्रत्येक युगात सत्व, रज व तम या गुणांनुसार कर्म करणारे लोक असतात आणि कलियुगातही सत्वगुणी किंवा सत्कर्म करणारे लोक असतात असेच लोक मानत आलेले आहेत. वास्तविक ही समजूतच मुळी चुकीची आहे. कलियुगात सर्वच तमोगुणी असतात. परंतु त्यांच्यातील तमोगुणाच्या मात्रेत फक्त अंतर असते.

कर्म, अकर्म व विकर्म यांच्या या गतीला जाणून घेऊन आता आपणास या कलियुगात श्रेष्ठ कर्म किंवा सत्कर्म करावयास हवीत आणि भावी सत्ययुगी पावन सृष्टीत संपूर्ण सुख, शांती प्राप्त करण्याचा पुरुषार्थ केला पाहिजे. सध्याचे युग हे 'संगमयुग' आहे हे आपणास माहीत असावयास हवे. आता परमपिता शिव परमात्म्याने प्रजापिता ब्रह्मा यांच्याद्वारे कर्मगतीचे खरे ज्ञान दिले आहे. त्या ईश्वरी ज्ञानाच्या तसेच सहज राजयोगाच्या आधारे आपण आपली कर्म श्रेष्ठ बनवू शकतो, मागील विकर्मेही दग्ध करू शकतो, भावी दोन युगांकरिता उच्च प्रारब्ध प्राप्त करू शकतो आणि कर्मातीत अवस्थेला पोहोचू शकतो.

३. या विधीने काय म्हणून कर्म करू नये?

सर्व अध्यात्मवादी लोक परमात्म्याला 'शांतीचा सागर' मानतात. आता शांती-सागर परमात्म्याची मुले असूनही जर आपल्या मनात अशांती, तणावा इत्यादी निर्माण होत असतील तर कर्म करण्याच्या आपल्या विधीमध्ये काही ना काही चूक होत असावी हे नक्कीच. कारण विधी योग्य नसेल तर सिद्धी प्राप्त होत नाही किंवा युक्ती नसेल तर दुःखापासून मुक्ती मिळत नाही हा एक सर्वमान्य नियम आहे. म्हणून मानसिक बोजा (Strain), थकवा किंवा तणावा (Tension) यांपासून मुक्त होण्यासाठीही कर्माचे विधी-विधान योग्यरीत्या जाणून घेणे आवश्यक आहे.

परमपिता शिव परमात्म्याने मानवमात्राच्या कल्याणार्थ कर्म करण्यासाठी उपयुक्त असे विधी-विधान समजावून दिले आहेत. ते आचरणात आणल्यास माणसाचे जीवन शांतिमय किंवा तणावारहित राहू शकेल व तो 'मर्यादा पुरुषोत्तम' बनणे शक्य होईल, ते उपाय पुढीलप्रमाणे आहेत-

आत्मनिष्ठ होऊन कर्म करा

मानसिक ताण निर्माण होण्याचे एक कारण हे आहे की, माणूस इतर माणसांशी असलेला आपला खरा 'संबंध' जाणत नाही. संबंध न जाणल्याने त्याला इतरांविषयी प्रेम तर वाटत नाहीच पण आपल्या कर्तव्याचीही त्याला जाणीव होत नाही. त्यामुळे त्याच्यात राग, द्वेष इत्यादी मनोविकार उत्पन्न होतात आणि वास्तविक हे मनोविकारच मानसिक ताण निर्माण करण्यास निमित्त होतात. हे एक उदाहरण देऊन स्पष्ट करणे योग्य होईल.

खासेराव आपल्या बायकोसह आगगाडीने मुंबईहून पुण्यास जात होता. त्याचे वडील मानाजीराव एक छोटे जमीनदार होते व कर्जत येथे राहत होते. खासेरावाने पूर्वीच आपल्या वडिलांना लिहिले होते की अमूक दिवशी अमूक गाडीने तो मुंबईहून निघणार आहे तरी त्यांनीही त्याच गाडीने त्याच्याबरोबर यावे. मानाजीरावांनीही उलट पत्री त्यास मान्यता दिली होती.

खासेरावाचे लग्न नुकतेच काही दिवसांपूर्वी झाले होते. कुळमर्यादा म्हणून त्याची बायको डोक्यावरील पदर पुढे ओढून घेत होती. त्यामुळे तिने आपला सासरा मानाजीराव यास निटसे पाहिले नव्हते. आणि मानाजीरावांच्या दृष्टीस तिचा चेहरा न पडल्याने तेही तिला ओळखित नव्हते.

जेव्हा गाडी कर्जत स्टेशनावर थांबली तेव्हा खासेराव आपल्या वडिलांना पाहण्यासाठी गाडीच्या डब्याच्या दिशेने गेला तर मानाजीराव त्याला शोधण्यासाठी इंजिनाच्या दिशेकडून येत होते. इतक्यात गाडीने शिटी फुंकून हिरवे निशाण दाखविले. लगेच गाडीने आपला कर्णा वाजवून निघण्याचा इशारा दिला. त्यामुळे मानाजीरावांनी आपल्या समोर असलेल्या डब्यातच शिरण्याचा प्रयत्न केला. दरवाजापाशी तोंडावर पदर ओढून घेतलेल्या एका तरुणीची त्यांनी त्यांना आत येऊ दे म्हणून विनवणी केली. परंतु डोळे वटारून ती तरुणी ओरडली, “अरे ए थेरड्या ! दिसत नाही का तुला ? बसायला जागा तरी आहे का इथं ? डोक्यावर का बसणार आहेस माझ्या ? अक्कल काम करते की नाही तुझी ?”

वृद्ध मानाजीराव म्हणाले, “अग, आताच गाडी सुटेल. उभा तर राहू दे मला. ही बाई तर मोठी हट्टी व तोंडाची फटकळ आहे. . . . !”

अशा प्रकारे एकमेकांना न ओळखल्याने व नाते न जाणल्याने उभयता हमरीतुमरीवर येऊन बोलत असताना गाडीने शिटी फुंकल्यामुळे खासेराव धावत आपल्या डब्यापाशी येऊन पोहोचला. दरवाजापाशी येताच आपले वडील व बायको तावातावाने बोलत असलेले त्याने पाहिले. तेव्हा खासेराव ओरडून म्हणाला, “अग ए वेडे ! माहीत नाही का तुला ? हे तर तुझे सासरे आहेत. . . . ! हे ऐकताच त्याची बायको एकदम चूप झाली आणि तिने पदर जरा पुढे ओढला. तिचे सासरेही, “वाह रे वाह” – इतकेच बोलून गप्प राहिले. बाप व मुलगा दोघेही डब्यात शिरले. आणि त्या तरुणीने मोठ्या अदबीने दोघास बसण्याकरिता जागा करून दिली.

विचार करण्याजोगी गोष्ट आहे की, इतका फरक कसा पडला ? नाते समजताच कर्तव्याची जाणीव झाली. नाते कळताच तरुणीने रागाने बोलण्याचे बंद

केले. पण त्या उभयतामध्ये केवळ दैहिक नातेच होते त्यामुळे त्यांना कळून आले. जगात इतर सर्वांत असे दैहिक नाते नसते. तेव्हा त्यांना 'संबंध-बोध' तो काय होणार आणि त्यांच्यांत आपसांत प्रेम ते काय उत्पन्न होणार ?

याचे उत्तर हे आहे की, वास्तविक आपण सर्व एकाच परमपिता परमात्म्याची अमर लेकरे आहोत, आत्मे आहोत. त्यामुळे आपण सर्व आपसांत भाऊ-भाऊ आहोत. हे शाश्वत नाते आहे. या नात्यामुळे आपणा सर्वांचे आपसांत फार प्रेम असावयास हवे आणि आपणा सर्वांमध्ये एकमेकांविषयी सहानुभूतीची तसेच एकमेकांना सहकार्य देण्याची भावना असावयास हवी. ही गोष्ट जर आपण लक्षात ठेवून व्यवहार करू तर निश्चितच तणावा निर्माण होणार नाही. तणावा हा **देह-अभिमानात** आल्यास उत्पन्न होतो; जर आपण आत्म-स्वरूप, स्वधर्म आणि स्वधामाच्या स्मृतीत स्थित राहू तर आपल्यांत शांतीच असेल कारण आत्मा स्वतः शांती स्वरूपच आहे, शांतीच त्याचा स्वधर्म आहे आणि त्याच्या धामातही शांती आहे. परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, जर या धारणेकडे आपण अटेंशन (Attention लक्ष) देऊ तर आपल्यात टेंशन (Tension तणावा) असणार नाही. अशा प्रकारे जर स्वस्थितीत स्थिर राहून आपण प्रत्येक परिस्थितीला (पर-स्थिती) तोंड देऊ तर प्रत्येक प्रश्नाचे शांतपणे निराकरण होईल.

निराकारी, निर्विकारी आणि निरहंकारी स्थिती

परमपिता शिव परमात्म्याने समजावून सांगितले आहे की, माणूस जेव्हा स्व-स्थितीत म्हणजे निराकारी आत्म्याच्या स्थितीत स्थिर नसतो तेव्हा त्याच्यात कोणता ना कोणता मनोविकार उत्पन्न होतो, किंवा त्याची दृष्टी वृत्ती विकारी बनते. त्याच्यात 'काम' विकार उत्पन्न होतो आणि त्याची पूर्ती केल्यास माणूस आत्मिक, नैतिक, मानसिक व शारीरिक दृष्ट्या दुर्बल बनतो. आणि अशक्त व्यक्तीत त्वरित क्रोध किंवा तणावा उत्पन्न होतो. तसेच कामासक्त माणसाच्या वासना पूर्तीत विघ्न आल्यानेही तो क्रोधवश होतो. त्यामुळेही त्याच्यात तणावा उत्पन्न होतो. याचप्रमाणे देहनिष्ठेमुळेही माता-पुत्र, पती-पत्नी इत्यादींत मोह

उत्पन्न किंवा दृढ होऊन बसतो. आणि त्या मोहापायी माणसात 'आपले व परके' अशी भावना निर्माण होते. एवढेच नव्हे तर आपल्यांसाठी पक्षपात, अन्याय वगैरे करून त्यांचे काम आधी करणे, त्यांच्यासाठी पैसा कमाविण्याच्या प्रयत्नात इतरांच्या हिताची पर्वा न करणे, त्यांना आपले मानून स्वतःला मुले-मुली नातू-नाती असणारा मानून 'अभिमान' बाळगणे इत्यादी भाव माणसात जागृत होतात. अशा प्रकारे, माणूस निराकारी स्थितीत न राहिल्यास निर्विकारी स्थितीतही राहू शकत नाही आणि त्यामुळे निरहंकारीही होत नाही. या सर्वांचा परिणाम तणावा तसेच संघर्ष निर्माण होण्यात होतो. म्हणून विश्रब्ध स्थितीत (State of relaxation) राहावयाचे असेल तर माणसाने आत्मिक अर्थात निराकारी स्थितीत स्थिरावून कर्म करणे आवश्यक आहे.

कर्मेद्रियांचा राजा होऊन कर्म करा

परमपिता शिव परमात्म्याने हेही सांगितले आहे की, जो माणूस कर्मेद्रियांच्या अधीन होतो त्याला सुखाची झोप येत नाही. जसे दारुड्या दारूविना, अफूबाज अफूविना, धूम्रपानी सिग्रेट-विडीविना अस्वस्थ होतो तसेच इंद्रियवश झालेला माणूसही संयम पाळत नाही. त्याचे तन व मन दोन्ही मर्यादा ओलांडतात. ते इतरांच्या अधिकारांवरही आक्रमण करतात. तसेच सीमेचेही अतिक्रमण करतात. उदाहरणार्थ, ज्या व्यक्तीत 'शब्द संयम' नसेल ती वाक्विलासाच्या अधीन होऊन थट्टामस्करी वा व्यर्थ बडबड करीत किंवा ताळतंत्र सोडून बोलत राहिल. एखाद्याशी थट्टेने बोलील दुसऱ्या कोणाची टिंगल करील. एकाची निंदा तर दुसऱ्याचा अपमान करील. स्वादेन्द्रियांच्या किंवा स्वार्थांच्या अधीन होऊन कोणाशी चुरस करील अथवा कुदृष्टीच्या आहारी जाऊन कुकर्म करून बसेल. अशा प्रकारे ती स्वतः होऊन ज्यामुळे अस्वस्थता व तणावा निर्माण होईल अशी कसली ना कसली भानगड, गुंता किंवा समस्या उभी करील. म्हणून माणसाने 'कमलनेत्र', 'कमलमुख' आणि 'कमलहस्त' व्हावयास हवे अर्थात कोणत्याही कर्मेद्रियांच्या अधीन होऊन विकारांच्या दलदलीत रूतू नये. कारण हे विकारच संघर्ष आणि तणावा यांस कारणीभूत होतात. पण हे लक्षात असू द्या की,

कर्मेन्द्रियांवर अधिकार गाजविण्यासाठी म्हणजे त्यांचा राजा होण्यासाठी माणसाला मनाचा राजा व्हावे लागते आणि मनाचा राजा होण्यासाठी राजयोगरूपी अनुशासनाचा अभ्यास करावा लागतो. राजयोगासाठी आत्मिक स्मृतीचा तिलक लावावा लागतो, नियमरूपी सिंहासनावर बसावे लागते, दिव्यगुणांचा मुकुट धारण करावा लागतो. तसेच लोक कल्याणाचे छत्र लावावे लागते. असे केल्यास प्रकृती आपल्या सुखसाधनांसहित माणसाची दासी होते. तेव्हा मग तणावा पूर्णपणे गाडला जातो व कोठेही दृष्टीस पडत नाही.

इच्छा मात्रं अविद्या

खोलवर विचार केला तर असे आढळून येईल की, माणसाच्या निरंकुश इच्छाच त्याला अस्वस्थ करित असतात. 'जर इच्छा घोड्यांच्या रूपात असत्या तर केवळ मूर्ख लोकच त्यांवर स्वार झाले असते' असे जे कोणी म्हटले आहे ते खरेच आहे. कारण इच्छा काही थांबत नाहीत, काबूत येत नाहीत, लगामच तोडून टाकतात. तेव्हा अशा भरधाव व बेलगाम घोड्यांवर ज्याला आपले डोके तुडवून घ्यावयाचे असेल तोच बसेल. म्हणूनच 'माणूस जितका म्हातारा तितकीच त्याची तृष्णा तरुण' अशी एक म्हण प्रचलित झाली आहे. राजा भरतृहरीनेही म्हटले आहे की, "तृष्णा न जीर्ण वयमेव जीर्णा" अर्थात तृष्णा काही अशक्त होत नाही उलट ती भोगता भोगता आपले दात, कान, डोळे आणि अन्य सर्व इंद्रिये जीर्णशीर्ण व कमकुवत होतात. म्हणून स्वतःला तृष्णा किंवा इच्छांच्या हवाली करणे म्हणजे ब्रेक नसलेल्या चालत्या मोटारीत बसणे होय. तिची कोणाशी तरी टक्कर होणार हे नक्कीच. मग अपघात होणार नाही तर काय ? तेव्हा तणावा किंवा अशांतीपासून आपण वाचू शकू काय ?

माणसाच्या इच्छा तर इतक्या असतात जितके आकाशात तारे किंवा वाळवंटात वाळूचे कण. तसे पाहिले तर लोकेषणा, वित्तेषणा व पुत्रेषणा अशा तीन शीर्षकांखाली इच्छांचे विभाजन करण्यात आलेले आहे परंतु त्यांपैकी प्रत्येकाचे अगणित प्रकार आहेत. त्या सर्व पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करणे हे अज्ञानाचे लक्षण होय. जे सुख संतुष्टपणात आहे ते आणखी कशातही नाही. त्यागच माणसाचा

भाग्यविधाता आहे. भोग तर स्वतः माणसालाही भोगत असतो. म्हणूनच माणसाने 'इच्छा मात्रं अविद्या' अशी आपली अवस्था करून घ्यावयास हवी.

जोपर्यंत माणूस या शरीरात व जगात असतो तोपर्यंत त्याच्यात 'इच्छा' या जरूर असतात यात काही संशय नाही. परंतु 'योगी' आणि 'भोगी' यांच्या इच्छांत जमीन असमानाचे अंतर असते. भोगी माणसाच्या इच्छा हजारोंनी असतात आणि तो सर्व स्थूल ऐहिक विषयांच्या मागेमागे वेडापिसा होऊन धावत असतो तर योगी माणूस साधे जीवन व्यतीत करित, सदाचाराची कास धरून मनात केवळ हिच इच्छा बाळगून असतो की, लोकांची आधिकाधिक सेवा व्हावी तसेच दिव्य व पवित्र व्हावे. अशा माणसाचे ना कोणाशी भांडण ना चुरस असते.

४. कर्म-विधी

माणूस सुख किंवा दुःख आपल्याच कर्माद्वारे भोगत असतो. आपल्याच कृत्याने तो आराम मिळवितो आणि आपल्याच कृत्याने तणाव निर्माण करून त्रस्त होतो. म्हणूनच हे जग कर्म-प्रधान आहे, हे एक कर्म-क्षेत्र आहे; येथे जसे पेरावे तसे उगवते असे म्हटले गेले आहे. येथे ज्या कोण्याने कर्मेन्द्रियांचा आधार घेतलेला आहे, त्याला कर्म हे करावेच लागेल. निदान शरीर निर्वाहासाठी तरी त्याला कर्म करण्यास प्रवृत्त व्हावेच लागेल. आता प्रश्न उद्भवतो की, माणसाने आपल्या जीवनात कोणकोणत्या मुख्य गोष्टी समोर ठेवाव्यात ज्यायोगे त्याच्या पूर्वकर्माचा बाकी राहिलेला हिशेबही चुकता होईल, त्या कर्माद्वारे बनलेले अपवित्र संस्कारही नष्ट होतील तसेच वर्तमान काळातही त्याच्याकडून तणावा व दुःख निर्माण करण्यास निमित्त होणारी कर्मे घडणार नाहीत ?

माणसाच्या कर्माचा हा गुंता सोडविण्यासाठी परमपिता शिव परमात्म्याने ज्या अमूल्य कर्म-विधी समजावून सांगितल्या आहेत त्यांपैकी ज्या चार महत्वाच्या आहेत, त्यांच्या आम्ही येथे उल्लेख करित आहोत.

१. योगयुक्त होऊन कर्म करणे

परमपिता शिव परमात्म्याची सर्वांत मोठी शिकवण आहे योगयुक्त होऊन कर्म करा. 'योगस्थ कुरु कर्माणि' असे गीतेतही म्हटले आहे. परमात्म्याच्या स्मृतीत स्थित होऊन कर्म करणाऱ्यालाच 'स्थितप्रज्ञ', 'दृढ निश्चयी' तसेच 'स्थित कृतिकर्ता' असे म्हटले गेले आहे. यातच कर्तव्याची पारख करणाऱ्या दिव्य बुद्धीचा उदय होतो. योगयुक्त माणूस सर्व ऐहिक रसांच्या पत्तीकडे जाऊन प्रभूच्याच प्रेमरसात, आत्म-रसात तसेच कर्मातीत स्थितीच्या परम रसात तन्मय झालेला असतो. म्हणून अनासक्त किंवा अलिप्त होऊन तो कर्मे करित असतो. ईश्वरी स्मृतिरूपी योगामुळे त्याला 'कर्म-योगी' म्हटले जाते. हातांनी जरी तो काम करित असला तरी त्याचे चित्त भगवंताकडे लागलेले असते. म्हणून त्याला परिस्थिती प्रभावित करू शकत नाहीत किंवा वस्तू

लालचावून त्याला त्याच्या नैतिक मार्गापासून हटवू शकत नाहीत. अशी स्थिती झाल्याने तो एका गोड, अलौकिक रसयुक्त स्थितीत मग्न राहतो आणि तिच्यापासून खाली उतरून यावे असे त्याला वाटत नाही. अशा स्थितीत निश्चल राहिल्याने तो ना कोणाशी भांडण करतो ना विरोध. ना तो परिस्थितीवर चिडतो ना उत्तेजित होतो. तो योगरूपी वातानुकूल डब्यामध्ये (Airconditioned Coach) थंड वातावरणात आराम करित असतो. पुढल्या आयुष्याकरिताही त्याचे संस्कार सात्विक व दैवी बनतात. भांडण-तंटे करण्याचा आता त्याचा स्वभाव राहत नाही. तो आता असा तपस्यामूर्त बनतो की, तो दुसऱ्यांची दुःखे दूर करणारा तसेच आपल्या स्थितीने त्यांच्यात आनंद भरणारा होतो.

२. अष्ट शक्ती धारण करून कर्म करा

आठांपैकी कोणत्या ना कोणत्या एक शक्तीचा पूर्ण वा योग्य उपयोग न केल्यास माणसाची मनःस्थिती बिघडते. त्या अष्ट शक्तींपैकी एक आहे **निर्णय शक्ती**. सत्य-असत्य, कर्तव्य-अकर्तव्य, ईश्वरी-आसुरी, धर्म-अधर्म, मर्यादा-अमर्यादा आणि लाभ-हानी यांमधील भेदाचा माणसाला जेव्हा स्पष्टपणे निर्णय करता येत नाही तेव्हा तो चुकीचे पाऊल टाकतो किंवा कर्म पूर्ण निश्चयाने वा आत्मविश्वासाने न करता अस्थिर मनाने करतो. त्यामुळे त्याला अधिक थकवा येतो आणि साफल्य कमी मिळते. अशा दोलायमान अवस्थेत तो मनाची एकांतता व शांती घालवून बसतो. (२) दुसरी आहे **सहनशक्ती**. जेव्हा माणसाशी एखादी व्यक्ती अपमानकारक, निंदाजनक किंवा कमी प्रेमसूचक शब्दांचा वापर करून बोलते तेव्हा त्याचे मन उत्तेजित होते. सहन शक्तीची न्यूनता माणसाला इतरांविरुद्ध भडकाविते, उत्तेजित करते किंवा त्यांच्याविषयी भय उत्पन्न करते आणि प्रकरण उगाचच वाढविते. ही शक्ती नसल्यास माणसाचे जीवन दुःखी होते. (३) माणसात **सामना करण्याची** शक्ती जर नसेल तर तो लहान-मोठ्या समस्या पुढे आल्यास घाबरून जातो. हलकीशी गोष्टही तो भारी मानतो. कोणी मरण पावल्यास रडून रडून तो व्याकूळ होतो. (४) **सामावून घेण्याची** शक्तीही अत्यंत आवश्यक आहे. जर एखाद्या व्यक्तीत गंभीरता नसेल, इतरांच्या गोष्टी आपल्या

मनात सामावून घेण्याचे सामर्थ्य नसेल तसेच त्यांच्या उणिवांकडे विशाल मनाने पाहण्याची शक्ती नसेल तर प्रसंगी तिचे विचार उसळून आल्यास भांडण उद्भवते. (५) याचप्रमाणे, **पारखण्याची शक्तीही** फार महत्वाची आहे. एखादी व्यक्ती चांगली आहे की वाईट, तिच्याशी संबंध ठेवावयास हवा की नाही हे जर माणूस पारखू शकला नाही तर तो फसतो किंवा कुसंगात अडकतो किंवा उगाचच एखादी भानगड ओढवून घेतो. हेही त्याच्या दुःखाचे कारण होऊन बसते. (६) माणसात जर **समेटण्याची शक्ती** नसेल तर तो इतका विस्तार करून बसतो की, त्यामुळे स्वतः तो त्रासून जातो. काही लोक बोलावयास लागले की बोलतच राहतात. त्यांना बोलणे आवरताच येत नाही. जगात बरेचसे लोक असे आहेत की, ज्यांना आपले विचार थांबविण्याची शक्ती नसते. त्यामुळे त्यांना झोपही लागत नाही. झोप यावी म्हणून ते झोपेच्या गोळ्या घेतात. पण सकाळी उठल्यावर त्यांना ताजेतवाने वाटत नाही. (७) तसेच जीवनात प्रेम व साथ देणेही फार आवश्यक आहे. जर एखादी व्यक्ती कोणाला सहकार्य देत नसेल तर इतर लोक त्याचे साथी बनत नाहीत. तेही त्याला सहकार्य देत नाहीत आणि सहानुभूतीही दाखवत नाहीत. अशा रीतीने **सहकार्याची शक्ती** नसल्यास आपसात तेढ निर्माण होऊन तक्रारी-गाऱ्याणी सुरु होतात. सहकार्य दिल्यासच इतरांकडून आपणास प्रेम मिळते आणि त्यांच्याशी आपला संबंधही चांगला राहतो. (८) याशिवाय शरीरापासून व कर्मापासून स्वतःला अलिप्त ठेवण्याचे सामर्थ्यही आवश्यक आहे. कर्म केल्यानंतर कासव जसे आपली कर्मेद्रिये आखडून घेते तसेच माणसाला कर्मापासून दूर व्हावयाचे वाटल्यास दूर होता आले पाहिजे. तसा अभ्यास त्याने करावयास हवा. म्हणजे मग त्याला आपले शरीर सैल सोडता येईल आणि मनसुद्धा कोणत्याही वेळी कर्मापासून अलिप्त करता येणे साध्य होईल. अशा रीतीने मन पूर्णपणे निश्चित ठेवण्याचा अनुभव तो घेऊ शकेल. जगात तणाव असल्याचे एक मुख्य कारण हेही आहे. की माणूस कधीही आपले मन आपल्या देहापासून तसेच कर्मापासून पूर्णतः अलिप्त करू शकत नाही. अशा प्रकारे त्याच्या मनाला पूर्णपणे आरामाचा अनुभव करता न आल्याने तो त्वरित ओढग्रस्त होतो.

वर ज्या आठ शक्ती आम्ही सांगितल्या आहेत त्यांच्या आधारे माणूस जगात केवळ साफल्य प्राप्त करू शकतो असे नव्हे तर त्याचे जीवन शांतपणे व्यतीत होते तसेच भविष्यासाठीही तो आपल्याबरोबर चांगले संस्कार घेऊन जातो.

३. समतोलपणात आणि आनंदात स्थित होऊन कर्म करा

परमपिता शिव परमात्म्याने सांगितले आहे की, जसा निर्माता असेल त्याप्रमाणे निर्मिती होते. म्हणून कर्म करण्यास प्रवृत्त होण्यापूर्वी माणसाने प्रथम आपल्या अवस्थेकडे पहावयास हवे. आपल्या स्थितीत हर्ष, उल्हास व आनंद आहे की नाही हे त्याने तपासून घ्यावयास हवे. जसे विमान उडण्यापूर्वी अपघात वगैरे होऊ नये म्हणून त्याची संपूर्ण तपासणी करण्यात येते किंवा आगगाडीचे प्रत्येक चाक हातोड्याने ठोकून त्यातून तुटल्याचा आवाज तर येत नाही ना हे एक माणूस तपासून पाहत असतो त्याचप्रमाणे आपली शरीररूपी गाडी चालू करण्यापूर्वी आपली स्थिती ठीक आहे की नाही हे आपण प्रथम पहावयास हवे. विमान-चालकांचेही (पायलट) आरोग्य तपासण्यात येते. त्यासाठी त्यांची वैद्यकीय तपासणी करण्यात येते. त्यांनी दारू तर घेतली नाही ना हे पाहण्यात येते. याचप्रमाणे माणसाचा ज्ञान-चक्षू ठीक काम करतो की नाही, त्याचे मन काम, मोह इत्यादींच्या नशेत तर नाही ना हे जर पाहिले नाही तर दुसऱ्या कोण्या व्यक्तीशी त्याच्या स्वभावाची टक्कर झाल्यास अपघात होऊ शकतो. म्हणून शिवबाबांनी सांगितले आहे की, समतोल व आनंदी स्थितीत रहा. अशा स्थितीत राहून कर्म केल्यास स्वतः तणावग्रस्त होण्याची गोष्ट तर सोडाच पण इतरांनाही शांती मिळेल. जेव्हा आपण परमात्म्याशी असलेला आपला संबंध जाणून सध्याच्या संगमयुगात इतरांनाही आनंदाचे महादान दिले पाहिजे हे आपले कर्तव्य समजून घेऊ तेव्हाच ही स्थिती कायम राहू शकेल.

४. प्रेम व नियम दोहोंचेही पालन

माणसाच्या कर्मात उणीव असण्याचे एक कारण असेही असते की एखाद्यावर तो प्रेमाने लट्टू होतो आणि दुसऱ्या कोणाबरोबर वागताना प्रेमाची

गोष्ट सोडून नियमावर बोट ठेवतो. म्हणून कोठे तो 'प्रेमात नेम नसतात' (Love knows no laws) असे सांगून त्याप्रमाणे अक्षरशः व्यवहार करतो तर कोठे तो 'नियमांशिवाय जीवन ते कसले' ! कोणत्याही परिस्थितीत मी नियम सैल सोडणार नाही," असे म्हणतो. त्यामुळे स्वभावाने तो इतका कडक होतो की, त्याच्यात कोमलपणाच उरत नाही. या दोहोंचा परिणाम काही ठीक होत नाही. नियम तोडून ईश्वरी ज्ञान किंवा मयदिचे जे उल्लंघन केले जाते ते दुःखांतक ठरते आणि प्रेम सोडून न्याय वा नियमाची जी भुणभूण करण्यात येते त्यामुळे लोक वैरी बनतात. हे दोन्ही परिणाम अशांती व तणावा निर्माण करतात. म्हणून कर्म करताना आपणास दोन्ही पैलू ठीक ठेवावयास हवेत. समतोलपणा नसेल तर जीवनाची दुर्दशा होते. 'अति तेथे माती' असे जे म्हणण्यात येते ते खरेच आहे.

५. चुकीची कबूली वा कर्म-सुधारणा

परमपिता शिव परमात्म्याने हेही समजावून दिले आहे की, एखादी चूक घडली तर मोकळ्या मनाने कबूल करावयास हवी. माणसाच्या मनावर तिचे मग दडपण उरत नाही. त्याचा अंतरात्मा त्याला सतावीत नाही आणि लोकही त्याच्याकडे दयाळू व क्षमाशील वृत्तीने पाहतात. ते त्याला सत्यशील व सज्जन मानतात. अशाने त्यांच्या मनात तणावाच उत्पन्न होत नाही. आणि झालाच तर तो त्वरित नाहिसा होतो.

याशिवाय, मोकळ्या मनाने चूक कबूल केल्यास ती गंभीर रूप धारण करित नाही. त्या एका चुकीमुळे अनेकदा खोटे बोलावे लागत नाही. आणि म्हणून पुढे तिचा विस्तार होत नाही.

तसेच पुढे पुन्हा ती चूक घडणार नाही अशी प्रतिज्ञा करणे हाच सर्वोत्तम पुरुषार्थ होय. हा उपाय अंमलात आणल्यास पुढच्या आयुष्यात माणसाची बेपर्वाई कमी होते आणि कर्माचे सत्कर्मांत रूपांतर होते आणि म्हणून मी चांगला होत आहे याचा आनंद होतो. तर मग तणाव्याची गोष्टच कोठे राहते ?

शेवटी हे सांगणेही जरूरीचे आहे की गेल्या जन्मांची पापे (विकर्म) दग्ध झाल्याशिवाय माणसाला पूर्ण शांती मिळत नाही. पूर्व जन्मांची पापे

योगाभ्यासाशिवाय तसेच उपरोक्त उपायांचा वापर केल्याशिवाय नाहिशी होत नाहीत. तेव्हा या जन्मी ही आनंद मिळावा तसेच भविष्यातही पूर्ण शांती प्राप्त व्हावी म्हणून माणसाने योगयुक्त व्हावयास हवे.

५. कर्म विधान आणि त्याचे ज्ञान

माणूस स्वभावतःच अल्पज्ञ आहे, जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात येणारा आहे आणि स्वतः कर्माधीन आहे. म्हणून तो कर्माची गहन गती स्वतः केलेल्या संशोधनाद्वारे यथासत्य जाणू शकत नाही. कर्मबंधनात तो स्वतःच बांधला गेलेला आहे. तेव्हा, हे स्पष्ट होते की, जर कर्म-गती तो अगदी बरोबर जाणत असता तर आतापर्यंत भव-बंधन, देह बंधन तसेच कर्म-बंधन यांत जखडला गेला नसता.

कर्म-बंधनातून सुटण्याचे सत्यज्ञान कर्मातीत परमपिता परमात्माच देतो. म्हणून त्याला 'दयाळू', 'कृपाळू' किंवा 'करुणेचा सागर' म्हणण्यात येते. जो स्वतःच मुक्त असतो तोच दुसऱ्यालाही सोडवू शकतो.

जेव्हा सर्व मनुष्यात्मने दुःख व अशांतीच्या पाशांत जखडलेले असतात तेव्हा परमपिता शिव परमात्मा सृष्टीवर अवतरित होतो. त्याच वेळी कर्माचे ज्ञान देऊन पाशांत अडकलेल्या त्या विकारी आत्म्यांना पाशांतून बाहेर पडण्याकरिता तो विधी-विधान सांगतो. म्हणूनच 'शिव' परमात्म्याला 'पशुपतिनाथ' असेही म्हटले जाते. परमपिता परमात्म्याने प्रजापिता ब्रह्मा यांच्या देहात अवतरित होऊन कर्म-बंधनातून मुक्त होण्याचे जे मुख्य सोळा उपाय सांगितले आहेत त्यांपैकी चारांचा येथे आम्ही उल्लेख करित आहोत.

१. विश्वस्त (Trustee) होऊन कर्म करा

परमपिता शिव परमात्मा दुःख व अशांतीपासून सुटण्यासाठी कर्माचा संन्यास करण्याची शिकवण देत नाही तर कर्म मला अर्पण करा असे सांगतो त्याचा महोपदेश आहे की संन्यासी नव्हे विश्वस्त व्हा म्हणजे स्वतःला निमित्त किंवा विश्वस्त मानून शिवबाबांच्या आज्ञेप्रमाणे तसेच त्यांनाच मालक समजून कार्य करा. अशा प्रकारे अर्पण-बुद्धी होऊन कर्म केल्याने माणसाचे मन हलके होते. तो स्वतःला 'ईश्वरी कार्य' करण्याकरिता केवळ एक साधन (Instrument) मानतो. म्हणून तो आपले तन, मन व धन 'आसुरी' कार्य करण्यासाठी वापरत नाही. परमात्म्यालाच निर्देशक वा मालक मानत असल्यामुळे तो टिकेची चिंता न करता केवळ परमात्म्याला प्रिय असेच कार्य करण्यासाठी

सतत प्रयत्नशील राहतो आणि प्रत्येक परिस्थितीत आपले कल्याणच आहे असे समजतो. लाभ झाल्यास तो गर्वने फुगत नाही आणि हानी झाल्यास दुःखित होत नाही. कर्माला तो 'मान व शान' याचे साधन न मानता ते ईश्वरी आज्ञेचे पालनरूप कर्तव्य समजून करतो. त्याला कसलीच इच्छा, तृष्णा वा अपेक्षा नसते कारण तो केवळ निमित्त (Trustee) असतो. त्यामुळे तो 'निष्कामबुद्धी' होऊन कर्म करतो म्हणजे या कलियुगी, मृतप्राय जगाबद्दल कसलीही ममता न बाळगता तो कर्म करतो. त्यात मीपणाची भावना नसते. अशा रितीने आचरण केल्याने तो मोह, अहंकार व आळसापासून मुक्त राहतो. अशा अवस्थेत त्याच्या मनात तणावा उत्पन्न होण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

२. लोक कल्याणार्थ कर्म

परमपिता शिव परमात्म्याने हेही स्पष्ट केले आहे की, कोणतेही कार्य करतांना त्यात लोकांचे कल्याण होईल की अकल्याण हे जरूर पहा. सदैव हे लक्षात ठेवा की, आपली दृष्टी, वृत्ती व कृती या तिनांपैकी एकाकडूनही कोणाचे अकल्याण होता कामा नये. एवढेच नव्हे तर कोणाचे अकल्याण होवो असा विचारही मनात आणू नका. आपला परमपिता विश्व-कल्याणी आहे, म्हणूनच तर त्याचे नाव 'शिव' असे आहे; आपल्या कल्याणकारी कार्याचे हे युगही कल्याणकारी आहे म्हणूनच तर याला पुरुषोत्तम संगमयुग असे म्हटले आहे. तेव्हा दुःखहर्ता व सुखकर्ता अशा परमात्म्याची लेकरे असल्याने कोणाचे वाईट केले वा चिंतिले नाही याचे समाधान आपणास होईल.

भक्त लोकही प्रार्थना करताना म्हणतात की, सर्वेऽपि सुखिना सन्तु-म्हणजे 'हे प्रभू! सर्वजण सुखी होवोत, सर्वजण निरोगी होवोत, सर्वांचे कल्याण होवो, कोणालाही लेशमात्रही दुःख न होवो.' परमपिता शिव परमात्म्याचे असेही सांगणे आहे की, "कोणालाही दुःख देऊ नका आणि कोणाकडूनही दुःख घेऊ नका. कारण दुःख देणारा स्वतःच दुःखी होऊन मरतो." तेव्हा, आपल्या चेहऱ्याने, आपल्या बोलण्याने तसेच आपल्या हातांनी सुख द्यावे, सर्वांना खुशीचे भांडार वाटावे, सर्वांना सुखाचा मार्ग दाखवावा असे आपणास वाटावयास हवे.

कोणीही शाप देऊ नये म्हणून आपण कोणालाही सतावता कामा नये. आपल्या कर्मांमुळे कोणावरही सुस्कारा सोडण्याची पाळी आपण आणू नये आपण असे बोल बोलावेत की, ऐकणाऱ्यांना आपल्या तोंडून रत्ने-माणके बाहेर पडत आहेत किंवा फुले झडत आहेत असे वाटावे. पर-चिंतन करून आपण आपले पतन किंवा अकल्याण करता उपयोगी नाही तसेच मंथरेप्रमाणे लावालावी करून आपण लोकांची घरे उध्वस्त करता कामा नये. जेव्हा आपली भावना, आपली कृती आणि आपली स्थिती 'शिव-संकल्पवाली' अर्थात कल्याणकारी असेल तर निश्चितच आपल्यात तणावा, आवेग, अशांती इत्यादींचा उद्रेक होणार नाही.

जर आपल्या कर्मांमागे सेवा-भावच ठेवलेला असेल तर आपली एखाद्याशी तेढ का निर्माण होईल? जर आपण सर्वांचे 'शुभ-चिंतक' वा हितैषी असणार तर आपणास एखाद्याचा तिरस्कार का वाटेल आणि आपल्याला चिंता ती कसली लागेल? आपण तर सर्वांच्या आशिर्वादास पात्र होऊ आणि त्यामुळे आपणास शांती मिळेल.

३. 'न्यारा आणि प्यारा' होऊन कर्म करा

परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास हेही समजावून दिले आहे की, आता कलियुगाचा अंत आणि सत्ययुगाचा आरंभ यांमधला संगम काळ आहे. सर्व तत्त्वे तमोप्रधान झालेली आहेत. सर्व वस्तू सारहीन आहेत. सर्वजण कोणते ना कोणते दुःख, चिंता, रोग वा खेदाने पिडलेले आहेत. सर्वांमध्ये कित्येक आसुरी दुर्गुण आहेत. सर्वजण पापकर्मांच्या बंधनाने जखडलेले आहेत. येथे जणू काय खरेपणाचा आणि खऱ्या सुखाचा सत्वांशच नाही. तेव्हा यांकडे मन का बरे लावावे? म्हणून परमपिता परमात्म्याचे सांगणे आहे की, येथे तटस्थ वृत्तीने रहा आणि न्यारे (अलिप्त) होऊन कर्म करा. जर आपला हा देहही आपण शिवबाबांना अर्पण केलेला आहे तर बाकी आपल्याशी आपले असे आहे तरी काय? आता या देहाची आणि जगाची स्मृती आणि आसक्ती सोडून आपणास एक शिवबाबांशीच सर्व संबंध जोडावयास हवेत, त्यांच्यावरच प्रेम करावयास हवे. या जगात आता उरले तरी काय आहे? केवळ चार दिवसांचा खेळ बाकी राहिला

आहे येथील सर्व प्राणी असमर्थ होऊन पडलेले आहेत. म्हणून परमपिता परमात्म्याला मनाचा मित्र बनवून कर्म केल्यास निश्चितच कर्मांमध्ये सामर्थ्यही येईल आणि इतर आत्म्यांच्या कर्मबंधनांत आपण पडणार नाही. तसेच न्यारे बनल्याने आपण संकुचितपणा सोडून विशाल बुद्धी होऊ आणि परिणामतः सर्वांचे प्यारेही बनू आणि जेथे निःस्वार्थी प्रेम असेल तेथे विरोध कसा असणार ? तेथे जीवन सुखीच असते.

तेव्हा, आता आपणास असेच समजून कर्म करावयास हवे की, आपण येथे आता दोन दिवसाचेच पाहुणे आहोत हे मायेचे जग तर परकी जग आहे आपले केवळ एक शिवबाबाच आहेत. आपण तर परदेशी आहोत. त्याचबरोबर आपणास हेही लक्षात ठेवावयास हवे की, सर्व मनुष्यात्मे परमपिता परमात्म्याची लेकरे असल्याने सर्व आपले भाऊ आहेत. आपले कोणाशीच वैर-विरोध नाही. आपला देहही आपला नाही कारण तो आपण परमात्म्याला अर्पण केलेला आहे. आणि तसा तो अपवित्रतेपासून उत्पन्न झालेली वस्तू आहे. जर देहावरच आपले ममत्व नाही तर अन्य कोणाशी आपला संबंध कसा बरे असेल ? अशा प्रकारे अनासक्ती भावाने कर्म करणारा अनासक्त योगी अशांत का होईल ?

विकर्मे करावयाची नाहीत, ती दग्ध करावयाची आहेत. परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास हेही सांगितले आहे की, मनुष्यात्म्याने मागील कित्येक जन्मांत देहाभिमान व अज्ञान यांमुळे पुष्कळच विकर्मे (पापे) केलेली आहेत. त्या विकर्मांपायीच माणसाला कोणत्या ना कोणत्या प्रकारच्या दुःखाला वा तणावाला तोंड द्यावे लागत आहे. आता प्रश्न उद्भवतो की, त्या विकर्मरूपी काट्यांच्या मोठ्या जंगलाचा नाश कसा करावा ? जर ती विकर्मे भोगून नष्ट करावयाची म्हटली तर त्यांचा अंत होणेच कठीण आहे आणि कदाचित त्यांच्यांत अधिक भर पडण्याचाही संभव आहे. तेव्हा काय करावे ?

या बाबतीत परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, ही विकर्मे केवळ योगाग्नीनेच दग्ध होऊ शकतात. तेव्हा, जर आपणास अशांती, चिंता, दुःख, तणावा, दुर्भाग्य इत्यादींपासून कायमचे मुक्त व्हावयाचे असेल तर

आपणास योगाग्नी प्रज्वलीत करावा लागेल. त्याच्यातच ही विकर्मं भस्मीभूत करावी लागतील. अन्य दुसरा उपायच नाही.

तसेच योगस्थित होण्याने भविष्यातही कर्म ही 'अकर्म' बनतील, 'विकर्म' नव्हे कारण 'विकर्म' हे तर विकारयुक्त कर्माचे नाव आहे आणि विकर्माची उत्पत्ती देहाभिमानापासून होते. देहाभिमान हा देहभावात राहिल्याने तसेच आत्म्याला विसरल्याने उत्पन्न होतो, आणि त्याची निवृत्ती देहभाव समाप्त केल्यास तसेच आत्मिक स्थितीत स्थित झाल्यास होऊ शकते. व याचेच नाव आहे 'योग'. तेव्हा निष्कर्ष हा आहे की, योगाशिवाय माणसाच्या जीवनात 'सदा-बहार' होणे शक्य नाही. तसेच 'सर्व दुःख निवृत्ती' आणि 'सर्व सुख प्राप्ती' होऊ शकत नाही. योगाशिवाय त्याच्या अशांतीची कारणे पूर्णपणे नाहिशी होऊ शकत नाहीत. योगाविना त्याला अतींद्रिय सुखाचा वा आनंदाचा परम लाभ मिळू शकत नाही. योगाविना केवळ दोनच अवस्था होतात-भोग वा वियोग हे दोन्ही दुःखान्त वा दुःखोत्पादक आहेत. यांच्याकडून शांतीची आशा करणे म्हणजे निराशेला आवाहन करणे होय म्हणून शिवबाबा म्हणतात, "वत्सानो ! योगी व्हा, योगयुक्त होऊन कर्म करा." परंतु योग युक्त होण्यासाठी नियम पाळणे आवश्यक आहे आणि नियम पाळणे म्हणजे 'पवित्र होणे' होय. मी विकर्म करता कामा नयेत उलट मागील सर्व विकर्मं दग्ध करावयास हवीत असा दृढ निश्चय जेव्हा माणसाच्या मनाचा होईल तेव्हाच तो पवित्र आणि योगयुक्त होण्याचा पुरुषार्थ करावयास लागेल. असे व्रत घेतलेला शूर वीर तणावाबिणावाच्या चक्रात सापडत नाही. तो माया आणि ईश्वर उभयतांना ओळखून असतो आणि मायेवर विजय प्राप्त करणारा योद्धा बनतो.

६. कर्म करावयाची तर ती कशी करावीत ?

“हे जग निर्माणच का झाले ?” असे काही लोक विचारतात. जगात ज्यांना कोणत्या ना कोणत्या प्रकारचे दुःख भोगावे लागत आहे किंवा लागलेले आहे असे लोकच बहुधा हा प्रश्न विचारित असतात. असे आमचे मत आहे. स्वास्थ्य, तारुण्य, धन-धान्य व सन्मान यांनी संपन्न असलेले लोक बहुधा हा प्रश्न विचारित असल्याचे ऐकू येत नाही. ते आपले सुख लुटण्यातच दंग झालेले आहेत. परंतु त्यांनाही हे कळावयास हवे की, ज्या प्रकारची कर्मे ते करित आहेत त्यांनुसारच आपल्यासाठी ते जग निर्माण करित आहेत. “हे जग निर्माणच का झाले आणि ते असेच का निर्माण केले गेले ?” असा प्रश्न ज्या लोकांचा आहे, त्यांनी या गोष्टीवर गंभीरतेने विचार करावा की, निदान त्यांच्या संपर्कात व संबंधात येणारे जे छोटेसे जग आहे ते तसे त्यांनी स्वतः आपल्या कर्मांनी निर्माण केलेले आहे आणि भविष्यासाठीही ते वर्तमान कर्मांद्वारे आपले सुख वा दुःख भोगण्यासाठी आपले छोटेसे जग निर्माण करित आहेत. आमच्या सांगण्याचा अर्थ हाच आहे की, आपण सर्व जी आपापली कर्मे करतो त्यांद्वारे आपल्यापैकी प्रत्येकजण असे एक कर्मांचे खाते उघडतो की, ते भोगण्यासाठी तो आपले मित्र, नातेवाईक, शत्रू इत्यादींच्या लहानशा जगाचा पाया घालित असतो. ही गोष्ट अगदी तशीच आहे जशी एक-एक जमिनीच्या तुकड्यात प्रत्येक माळ्याने वृक्ष भविष्यात उपयोगी पडेल म्हणून त्याचे बी पेटावे आणि असे कित्येक तुकडे मिळून पुढे त्यांचे एक फार मोठे उपवन तयार व्हावे. प्रत्येक माणसाने कर्मांच्या रुपाने भविष्यासाठी बी पेरल्यास हे एक मोठे उपवन किंवा वनरूप जग निर्माण होते. अशा प्रकारे अनादी काळापासून आपण मनुष्यात्मे यात बी पेरत व फळ चाखत आलो आहोत.

तेव्हा हे जग कोणी निर्माण केले आणि का निर्माण केले हा प्रश्न माझ्या मनात उठता कामा नये. हे जग असेच आहे जसे आपण सर्वांनी तसेच आपल्या पूर्वजांनी आपल्याच कर्मांद्वारे मिळून निर्माण केले आहे. प्रश्न हा उठला पाहिजे की, आता आपण पूर्वी केलेल्या कर्मांचे फळ म्हणून जे दुःख भोगत आहोत

त्यातून मुक्त कसे व्हावे आणि पुढे दुःखदायक होऊ नयेत यासाठी वर्तमान काळात कर्म कशी करावीत ? जे लोक आज सुख उपभोगीत आहेत आणि असा प्रश्न विचारीत नाहीत त्यांनाही आमचे सांगणे आहे की, ज्याला ते सुख मानून बसले आहेत ते सुख दुःखान्त असून संपूर्ण, सार्वकालिक, सार्वदेशिक आणि सर्वांगीण नाही. शिवाय त्यात शारीरिक आणि मानसिक सुख जरी असले तरी ज्यामुळे आत्मा प्रफुल्लित होईल असे आत्मिक सुख त्यात नाही ही त्यातील फार मोठी उणीव आहे. तेव्हा ज्याला ते सुख मानीत आहेत ते लुळेपांगळे, क्षणभंगूर, वरवरचे तसेच काया व काळाच्या अंतर्गत आहे. म्हणून त्यांना आम्ही सांगू इच्छितो की, आपल्या कर्माद्वारे ते सुद्धा संपूर्ण, निरंतर सात्विक तसेच सर्वतोपरी सुखाचे जग निर्माण करू शकतात. आणि दुःख समूळ नष्ट करू शकतात.

नीती आणि रीती

त्यासाठी परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास कर्म करण्याची जी नीती आणि रीती सांगितली आहे ती जाणून घेऊन जर आपण आचरणात आणू तर आपली कर्मे या जन्मी आपल्याकरिता संतुष्टता व खुशीचे साधन बनू शकतील आणि आपल्या या जन्माचे सार्थक करू शकतील. जर आपण ही नीती आणि रीती किंवा प्रणाली व परिणाम न जाणता कर्म करीत राहू तर आपली विसरभोळ्यासारखी गत होऊन आपण चुकाच चुका करीत बसू. कृष्ण कृत्यांच्या चिखलातून तसेच आता पूर्वकर्मांच्या चुकांपासून व पीडांपासून मुक्त होऊ इच्छिणाऱ्या लोकांपुढे आम्ही काही कर्म-रेखा प्रस्तुत करीत आहोत.

१. श्रीमतानुसार कर्म

जगात अनेक प्रकारची मते आहेत. एक तर माणसाचे आपले स्वतःचेच मत असते. आपले मन सांगेल त्याप्रमाणे माणूस वागतो. अशा मताला 'मन-मत' म्हणतात. माणसाचे मन त्याला कधी बरोबर तर कधी चुकीचेही सांगते. माणूस अपूर्ण आहे; म्हणून त्याचे मन कोणत्याही प्रकारचे उणीव नसलेले मत त्याला देऊ शकत नाही. माणूस अल्पज्ञही आहे, तो एक संस्कृती-विशेष, देश-विशेष, परिस्थिती विशेष, जाती विशेष, वातावरण-विशेष आणि

कुटुंब-विशेष यांची निपज आहे. म्हणून त्याचे विचार या संकीर्णतांनी थोडे-फार जरूर रंगलेले असतात. ते या सीमांत अडकलेले असतात. ते संपूर्ण निःपक्षपाती आणि सर्व स्वार्थापासून मुक्त नसतात. प्रत्येक माणसाचे आपले असेही कांही संस्कार दोष, दुर्बलता, विकार आणि विकृती तसेच अवस्था व परिस्थिती असतात. तेव्हा मन-मत माणसाला दुःख, तणावा, अशांती आणि आधी-व्याधी यांपासून कायमचे मुक्त करील अशा मार्गाने नेण्यास असमर्थ आहे.

मन-मताव्यतिरिक्त नातेवाईक, मित्र, शेजारी इत्यादींशीही माणूस सल्ला-मसलत करित असतो. त्यांच्या मताला 'परमत' म्हणतात. इतर लोक एखाद्या माणसाच्या परिस्थितींचे योग्य मोज-माप तर करू शकत नाहीत तसेच त्याच्या योग्यता आणि दोष पूर्णपणे जाणत नसतात. शिवाय त्यांचे आपले असेही संस्कार, हिशेब, स्वार्थ, मानसिक अवस्था इत्यादी असतात. त्यांत मन-मताच्या अंतर्गत गणले गेलेले दोषही असतातच. म्हणून परमतही माणसाला दुःख-सागरा बाहेर काढून सर्वकालीन सुखाच्या पैलतीराला नेऊन पोहोचविण्यास असमर्थ ठरते. शेवटी मन-मत काय किंवा परमत काय दोन्ही मनुष्य-मतच तर आहेत आणि चुका करणे हा मानवी धर्मच आहे असे म्हटले जाते ते उगाच नव्हे.

शास्त्र-मत आणि गुरू-मत यांतही त्याच उणीवा असतात ज्या मनुष्यमतात असतात. अमूक अमूक ग्रंथात लिहिलेले ज्ञान परमात्म्याने दिलेले आहे असे सांगण्यात येते परंतु खरे पाहता ते ज्ञानही बहुधा माणसांनीच दिलेले असते. जरी ती माणसे आजकालच्या तमोप्रधान माणसाच्या तुलनेत फार चांगली होती. मनुष्यकृत असल्या कारणाने शास्त्रकर्त्यांची नावे त्या त्या ग्रंथाबरोबर घेतली जातात. उदाहरणार्थ स्मृतीबरोबर 'मनु' चे, रामायणाबरोबर 'वाल्मीकीचे' दर्शनांबरोबर त्यांचे कर्ते किंवा संकलन कर्ते यांची नावे, वेदांबरोबरही अग्नि-आदित्य इत्यादींची नावे उल्लेखिली जातात. बरे, एखादे शास्त्र, आगम वा निगम (वेद) परमात्म्याने दिलेले परम पवित्र ज्ञान आहे असे जरी मानले तरी ते घेतले तर कोण्या ना कोण्या माणसानेच आहे. म्हणून त्याने ते जेवढे आणि जसे समजून घेतले आहे तेवढे व तसेच तर लिहिले आहे. म्हणजे त्यावरही त्यांचे

विचार, संस्कार, दृष्टिकोण इत्यादींची छाप जरूर पडलेली आहे. यावरही जर कोणी म्हटले की, असेच काही नाही, उलट अमूक शास्त्रात तर प्रत्यक्ष परमात्म्याचेच शब्द वाक्यांश, वाक्ये, अर्धविराम, पूर्णविराम आहेत तर असे म्हणावे लागेल की, त्याचा अर्थ समजून घेणाऱ्यांनी यथायोग्य, यथा संस्कार यथा भावनानुसारच अर्थ घेतलेला आहे, म्हणूनच तर आज जगात एकाच शास्त्राचे अनेक अंश, टीका, तळटीपा, विवरणे इत्यादी उपलब्ध आहेत आणि त्यांवर आधारित अनेकानेक मतमतांतर आहेत. म्हणजे शेवटी तीसुद्धा मनुष्य-मतच ठरतात. तेव्हा आपण कोणास खरे मानावे आणि सध्याच्या परिस्थितीत आपण कसे वागावे हे आपणास कोण सांगेल? आपण कर्म कशी करावीत या प्रश्नाचे काय उत्तर आहे?

वर आम्ही अनेक प्रकारच्या मतांचे विवरण केलेले आहे कारण प्रथम आपण ही गोष्ट चांगल्या तऱ्हेने समजून घ्यावयास हवी की, त्यापासून आपले पूर्ण कल्याण होणार नाही. प्रत्यक्ष गीताच घ्या. आद्य शंकराचार्य तर तिला 'निवृत्तिपरक शास्त्र' म्हणजे ज्ञान प्राप्त करून 'कर्म त्यागण्यास प्रेरणा देणारे शास्त्र' मानतात, तर लोकमान्य टिळक तिला 'कर्मयोग' शास्त्र मानतात. शिवाय शंकराचार्यांनी गीतेचे जे विवरण केलेले आहे त्याहून वल्लभचार्य, माध्वाचार्य, निंबकाचार्य इत्यादींचे विवरण वेगळे आहे. तेव्हा आपण 'गीतेला' जरी 'भगवानाचे' वाक्य मानले तरी तिचा कोणता अर्थ वा दृष्टिकोण आपण खरा मानावा? आपण जो काही अर्थ वा दृष्टिकोण मानाल तो तसाच मानण्यासाठी आपल्यापाशी सर्वमान्य मापदंड कोणते आहेत?

तेव्हा सांगावयाचे म्हणजे आपण जन्मजन्मांतर मनुष्य-मतानुसार वागत आलो आहोत. जर ही शास्त्रे वा त्यांची विवरणे सर्व ईश्वरी मतानुसार असती तर आतापर्यंत आपले कल्याण झाले असते. आणि आज जगाची स्थितीही स्वर्गमय किंवा सुख शांतीमय झाली असती. परंतु आपण पाहतच आहोत की रोग-शोक इत्यादी जगात तसेच चालत आलेले आहेत, नव्हे ते अधिकच झालेले आहेत. म्हणून आता आपणास निश्चयात्मक बुद्धीने या सर्वांऐवजी एक परमात्म्याचाच

आश्रय घेण्याची आवश्यकता आहे. परमात्माच ज्ञानाचा सागर, शांतीचा सागर, आनंदाचा सागर, प्रेमाचा सागर आणि पतित पावन व दुःखहर्ता, सुखकर्ता आहे. तेव्हा केवळ त्याने दिलेले ज्ञानच माणसाला 'पतिताचा पावन', माणसापासून देवता अर्थात नराचा नारायण बनविणारे आणि सुख-शांती संपन्न करणारे आहे. आपणास त्या एकाच मतानुसार वागावयास हवे. त्याच्या मतालाच 'श्री-मत' असे म्हणतात.

तेव्हा श्रीमतानुसारच आपण आपली कर्मे केली पाहिजेत. आपल्यापैकी प्रत्येकाची अनेक जन्मांची जन्म-कुंडली म्हणजे कर्म-खाते केवळ परमात्माच जाणतो. आपल्या योग्यता तसेच आपले दोष काय आहेत हेही त्याला माहित आहे. त्याने दाखविलेला मार्गच आपणास कल्याणकारी आहे. म्हणून प्रजापित्त ब्रह्मा यांच्याद्वारे त्याने ज्या ज्ञान-मुरली आम्हास ऐकविल्या आहेत, त्यांचा आपणास रोज अभ्यास करावयास हवा. त्याच्या आदेशानुसार उघडण्यात आलेल्या ज्ञान व योग केंद्रांवर आपण रोज जाऊन मुरलींत सांगितल्याप्रमाणे वागावयास हवे. त्याच्या ज्ञान मुरलींत आपल्या सर्व प्रश्नांची उत्तरे असतात. त्यांत आपल्यासाठी पूर्ण कर्म संहिता दिलेली सापडेल. आपल्याला कर्तव्य बोध करणारी त्यातील महावाक्ये साक्षात त्याचीच आहेत. स्वतः प्रजापिता ब्रह्मा यांनीही त्यांत लिहिलेल्या महावाक्यांनुसारच आपले जीवन महान केले. त्यांनाच कर्माकरता आदर्श मानून आपण कर्मे करावयास हवीत. कर्मे करावीत तर ती अशी. तशी ती केल्याने कर्मात चूक होणार नाही, चिंता व तणावाही उत्पन्न होणार नाही.

७. पवित्र प्रवृत्ती

कर्म-गतीचा दाता परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास आपली प्रवृत्ती पवित्र करण्यासाठी अमूल्य साधने सांगितली आहेत. आम्ही रोज 'ज्ञान-मुरलीत'^१ आपले संस्कार पावन करण्याचे तसेच अनेक कर्म महान बनविण्याचे उपाय शिकत असतो. जन्म-जन्मांतर आपण माया किंवा मनोविकारांच्या ज्या शृंखलात जखडत आलो आहोत, त्या आता तोडून त्यांतून मुक्त होण्याचा मार्ग आम्हास परमपिता शिव परमात्म्याच्या कृपेने ज्ञात झालेला आहे, म्हणूनच तर आम्ही आता अंधकारातून बाहेर पडून प्रकाशाच्या तसेच अशांतीपासून सुरक्षित राहून शांतीच्या मार्गावर दिवसेंदिवस पुढे जात आहोत.

जसे लक्ष्य तसे लक्षण, जसे चित्र तसे चारित्र्य

आपली प्रवृत्ती पवित्र करण्यासाठी सर्वप्रथम परमपिता शिव परमात्म्याने पवित्र लक्ष्य दिले आहे. पवित्र लक्ष्य समोर ठेवल्यानेच पवित्र लक्षणेही जरूर येतात. बाबांनी आपल्यापुढे सर्वगुण संपन्न, सोळा कला संपूर्ण, संपूर्ण निर्विकारी, मर्यादा पुरुषोत्तम आणि संपूर्ण अहिंसक बनण्याचे लक्ष्य ठेवलेले आहे. या पूर्वी आपण असे मानीत होतो की, या जगात थोडेफार विकार किंवा अवगुण असणे स्वाभाविक आहे. आपण जगात जेवढे म्हणून स्त्री-पुरुष पाहतो, त्यांच्यांत कोणता ना कोणता अवगुण आणि कांही अंशी विकार हे जरूर आढळतात. अशा रीतीने आपण असे धरून चालत होतो की, चुका तर प्रत्येक माणसाकडून होतातच किंवा दोष तर प्रत्येक माणसात असतातच, तेव्हा आपल्याला हे माहित नव्हते की, ज्या युगातील स्त्री-पुरुषांना पाहून आपण अशी समजूत करून घेतली आहे ते तर कलियुग आहे आणि अशा स्त्री-पुरुषांमुळेच त्याला निकृष्ट युग मानले जाते. माणसाची ही अवस्था तर अधोगतीची स्थिती आहे. ज्या माणसाला 'सर्व प्राण्यांत श्रेष्ठ' म्हटले जाते तो माणूस कोणी वेगळाच होता. तो त्या

१. प्रजापिता ब्रह्मा यांच्या माध्यमाद्वारे ऐकविण्यात आलेली शिव परमात्म्याची महावाक्ये

काळातील माणूस होता ज्या काळाला 'कृतयुग', 'देवयुग' किंवा 'सत्ययुग' म्हटले जाते. आजचा माणूस 'देवता' पदापासून तर पतन पावलेला आहेच एवढेच नव्हे तर तो माणूसकीलाही पारखा झालेला आहे कारण तो हिंस्त्र पशूप्रमाणे हिंसक वृत्तीचा बनलेला असून त्वरित उत्तेजित होतो आणि इंद्रियांच्या अधीन होऊन जीवन जगत आहे. परमपिता शिव परमात्म्याने आपल्यापुढे संपूर्ण दिव्य स्त्री व पुरुष यांचे चित्र रेखाटलेले आहे ज्यांना भारतीय संस्कृतीत 'श्री लक्ष्मी' व 'श्री नारायण' किंवा 'देवी' आणि 'देवता' म्हटले जाते. त्या संपूर्ण पवित्र प्रवृत्तीच्या स्थितीला जाऊन पोहोचण्यासाठी पुरुषार्थी जीवनाचा आदर्शही परमपिता शिव परमात्म्याने सृष्टीची आदी माता 'जगदंबा' आणि आदी पिता 'ब्रह्मा' यांच्या रूपांनी आपल्यापुढे ठेवलेला आहे. तेव्हा जर श्रेष्ठ कर्माचे चित्र आपल्यापुढे आहे तर आपण चारित्र्यसंपन्न होणे सोपे आहे. 'जसे लक्ष्य तसे लक्षण' आणि 'जसे चित्र तसे चारित्र्य' असे सूत्र (Formula) आपल्यापुढे ठेवतांना परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हासाठी कर्माचा जो मार्ग आखून दिलेला आहे त्यावरील मार्गचिन्हे खालीलप्रमाणे आहेत.

ही सृष्टी एक रंगभूमी आहे; आपण त्यातील नट आहोत

परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास स्पष्ट सांगितले आहे की, मनुष्य-सृष्टी एक रंगभूमी आहे. आपण सर्व मनुष्यात्मे परमधाम किंवा ब्रह्मलोकातून या विशाल रंगभूमीवर आपापली भूमिका बजाविण्यासाठी आलेलो आहोत. आपल्या भूमिकेनुसारच आपण जन्म-जन्मांतर शरीररूपी वस्त्र धारण करतो. ज्याप्रमाणे एखाद्या नाटकात राजाची भूमिका वठविणाऱ्या नटाच्या बुद्धीत हे सत्य सूप्तपणे वास करित असते की, वास्तविक तो काही राजा नव्हे तर अमूक एक सामान्य माणूस आहे आणि केवळ या नाटकातच तो राजा बनलेला असून अमूक एक नटी त्याची राणी बनलेली आहे. तेव्हा भूमिका पूरी होताच तो पूर्वीप्रमाणेच सामान्य होतो. नाटकात होणाऱ्या जयापजयाला तो अभिनय किंवा खेळमात्र मानतो. नाटकातील चिंता जनक व भयानक प्रसंगांनी तो आपले स्वतःचे जीवन दुःखी करित नाही. अगदी याचप्रमाणे, परमपिता शिव परमात्म्याने

आम्हास ही शिकवण दिली आहे की, या सृष्टिरूपी विराट व अनादी नाटकात स्वतःला एक नट मानून त्यात येणाऱ्या सुख-दुःखाच्या प्रसंगांनी आपले जीवन डळमळू न देता त्यांना नाटकातील एक अंक समजून व त्यांपासून अलिप्त राहून आम्हासही स्वस्थितीत रहावयास हवे. स्वस्थितीत ठाम राहण्यासाठी ही एक चांगली युक्ती आहे. दुःख व अशांतीपासून मुक्त होण्याचा परंतु तरीही कर्मकरीत राहण्याचा हा एक असा समन्वयात्मक उपाय आहे जो खरोखरच अद्वितीय आहे हा दृष्टिकोन बाळगल्यास माणसात 'अकर्मण्यतेचा' दोषही लागत नाही. तसेच तो आळस व प्रमाद यांच्याही वशीभूत होत नाही. अर्जुनाप्रमाणे तो कर्मरूपी धनुष्यबाण टाकून देऊन 'किंकर्तव्य विमूढ' अवस्थेत मोह व विषादाच्या जाळ्यात गुरफुटून जात नाही तसेच विकर्म करून दुःखीही होत नाही. उलट तो एका नाटकातील पात्राप्रमाणे आपली कर्मे मोठ्या खुबीने, मोठ्या कलेने व कौशल्याने करतो. पण ती तो 'नाटकी ढंगानेच' करतो म्हणजे तो हावभाव करतो पण त्यापासून अलिप्तही राहतो. फकीराची भूमिका तो सादर करतो खरा पण त्याचा वास्तविक स्वभाव जशाच्या तसाच राहतो.

नाटकाच्या या अनुकरणीय उदाहरणात दुसरीही एक गोष्ट ही आहे की, जसे नाटकात प्रत्येक नट आणि नटी योग्यतेप्रमाणे एका पूर्वनिर्णयित कथानकानुसार आपापली भूमिका करतात, तसेच या विराट सृष्टी-नाटकात आपण आत्मे कल्पकल्पांतर आपापले सामर्थ्य आणि योग्यतेनुसार ज्या ज्या भूमिका करतो, त्या त्या आता आपण प्रत्येक कल्पात पुन्हा पुन्हा पुनरावृत्त करतो. तेव्हा, आता आपल्या जीवनात जे काही घडले आहे, ते पूर्व कल्पातही घडले होते कारण कथानक तर तेच आहे, आपण आत्मारूपी नट ही तेच आहोत, सृष्टीही तीच आहे आणि वेळही तीच येऊन ठेपली आहे. म्हणून आपल्यापुढे कोणतेही विषम वा बिकट प्रसंग येवोत, आपण घाबरता कामा नये उलट, "नाटक ! हे या सृष्टी-नाटकात आहेच," असे म्हणून आपल्या स्वरूपात स्थित व्हावयास हवे. आपल्या स्वतःच्या कर्मानुसारच तर हे नाटक बनलेले आहे. म्हणून आपण केलेल्या कर्मांचे खाते जेव्हा समोर येते तेव्हा भयभीत होण्याचे काय कारण ? ती भूमिकाही

कर्म व फळाच्या शृंखलेतील एकापुढील एक दुव्यांपैकी एक तर आहे. जो पुढल्या क्षणी दुसऱ्या दृश्याला स्थान देईल. हे चालू दृश्य काही कायम राहणार नाही. म्हणून 'भावी', 'नाटक' (ड्रामा) किंवा 'घडायचे तेच घडत आहे' असा विचार करून आपण आपली शांती भंग होऊ देता कामा नये.

शिवाय नाटकात प्रत्येकाची आपापली भूमिका असते. कोणी तंत्री तर कोणी मंत्री बनतो, कोणी नेता तर कोणी अभियंता बनतो. त्यात कोणाचा द्वेष करण्यास वावच नाही कारण प्रत्येकाला आपापली भूमिका सादर करावयाची असते. नाटकात विविधता असणे तर साहजिकच आहे. अन्यथा त्यात मनोरंजन, दृश्यांतर, रुपांतर वगैरे असण्याचा संभव नाही. विभिन्नता आणि स्थितिपरिवर्तन म्हणजेच तर नाटक होय. त्यात हास्य रस, वीर रस, शांत रस इत्यादी सर्व रस असणे आवश्यक असते. अन्यथा ते शूष्क, नीरस, कलाहीन आणि कंटाळवाणे होते. तेव्हा ही गोष्ट जाणून एखाद्याच्या भूमिकेचा द्वेष करणे हे खरोखरच स्वतःला उगाच होरपळून घेण्यासारखे आहे. द्वेषाऐवजी स्पर्धा करणे ज्ञानोचित आहे. त्यामुळे आपल्याला अशांती, तणावा यांपासून दूर राहून आपली उन्नती करता येईल.

आता जावयाचे आहे आणि नंतर सत्ययुगी सृष्टीत यावयाचे आहे कोणतेही कर्म योग्य व उपयुक्त वेळी केल्यास ते ठीक होते. आजकाल माणूस घड्याळ व कॅलेंडर (दिनदर्शिका) यांचा फार उपयोग करतो. वेळही माणसाची वृत्ती उपयुक्त करण्यास सहाय्यक होते. अमृतवेळी जे ताजे, शांत आणि सात्विक वातावरण असते ते माणसाला ताजातवाना, शीतल आणि मनाजोगते कर्म करण्यास प्रवृत्त करते. दुपारचे वातावरण दुसऱ्याच प्रकारचे असते. म्हणून माणसाला योगाभ्यास इत्यादी प्रातःकाळी करावयास हवा.

चोवीस तासांचा दिवस या हिशेबाने जसे दिवस, रात्र, सप्ताह इत्यादी ठरविण्यात आलेले आहेत तसे 'कल्याच्या घड्याळात'ही दिवस व रात्र आहेत. आणि आत्म्यांच्या या सृष्टीवर येण्याच्या व नंतर शेवटी येथून जाण्याच्याही वेळा आहेत. त्यानुसार सध्याचा काळ हा कलियुगाचा अंत आणि सत्ययुगाचा आरंभ

यांचा 'संगन काळ' आहे ज्याला ब्रह्म्याच्या रात्रीचा अंत आणि ब्रह्म्याच्या दिवसाचा आरंभ यांचा 'संधिकाल' ही म्हटले जाते. यालाच 'अमृतवेला' किंवा 'ब्रह्म मुहूर्त' ही म्हणतात. हाच काळ योगाभ्यासाकरिता सर्वश्रेष्ठ आहे. याच काळात परमपिता शिव परमात्मा प्रजापिता ब्रह्मा यांच्याद्वारे मनुष्यात्म्यांना ईश्वरी ज्ञानाची शिकवण देतो. तसेच सहज राजयोगही शिकवितो. या रात्रीच्या अंतीच बहुधा सर्व मनुष्यात्मे योगाभ्यासाचे फळ म्हणून परमधाम किंवा ब्रह्मलोकी परत जातात. आता सध्या तोच काळ चालू आहे म्हणून आपणास परमधामास परतावयाचे आहे ही गोष्ट आपणास पक्की लक्षात ठेवावयास हवी. या स्मृतीमुळे 'आपला बुद्धीचा नांगर' या संसाररूपी किनाऱ्यापासून हटेल आणि आपले जीवनरूपी जहाज परमधामाच्या दिशेने वाटचाल करू लागेल. ही तटस्थ वृत्ती आपल्या समस्त पुरुषार्थासाठी आवश्यक आहे. जेव्हा माणसाला कोठे जावयाचे असते तेव्हा त्याचे मनरूपी डोळे इच्छित ठिकाणी लागलेले असतात, त्याचे हात सामनसुमान गोळा करण्यात गुंतलेले राहतात, त्याची बुद्धी निरोप घेण्याच्या वेळेकडे लागलेली असते. याचप्रमाणे आता मला येथून आपल्या घरी (परमधाम) जावयाचे आहे या स्मृतीमुळे माणसाचे मन परमधामावर केंद्रित होते. **वैराग्य व अभ्यास** ज्यांना योगासाठी आवश्यक मानण्यात येते, ते हा दृष्टिकोन बाळगल्याने सहजपणे येतात. माणूस ईश्वरी स्मृतीरूपी यात्रा करावयास लागतो आणि एकाच ठिकाणी मन केंद्रित करण्याची जी 'धारणा' आहे ती सहजगत्या होते.

नंतर, जेव्हा माणसाच्या स्मृतीत हेही घर करून राहते की परमधामास जाऊन मला जेथे अशांती व मनोविकार यांचा लवलेशही नसतो अशा सत्ययुगी, पावन, दैवी सृष्टीत परतावयाचे आहे तेव्हा स्वतःमध्ये दिव्य गुणांची धारणा करण्याचा व स्वतःला पवित्र बनविण्याचा पुरुषार्थ तो करावयास लागतो. तणावाचे व क्षुद्र विचारांचे संस्कार टाकून देऊन तो स्वतःमध्ये शांतीचे संस्कार आणण्याच्या प्रयत्नाला प्रारंभ करतो. भांडण तंटे करण्याच्या वाईट सवयी सोडून देण्याचा यथाशक्ती प्रयत्न करतो.

जो आत्मा आता पवित्र बनणार नाही त्याला धर्मराजपुरीत (यम राज्य)

आपल्या पापकर्मांमुळे शिक्षा भोगावी लागेल हे चांगल्या तऱ्हेने जाणत असल्याने तो आता स्वतःला पवित्र व योगयुक्त बनविण्याचा तसेच सोळा कला संपूर्ण देवपद प्राप्त करण्याचा पूर्ण पुरुषार्थ करावयास लागतो. तेव्हा हे निश्चित की, जर उपरोक्त तीन-चार उपाय जो कोणी माणूस आपल्या जीवनात पूर्णतः अंमलात आणिल तो पापांपासून मुक्त तर होईलच शिवाय 'पवित्र व्हा आणि योगी व्हा' ही ईश्वराज्ञा पाळल्यास ना केवळ या जन्मी पण पुढील अनेक जन्म शांतीचा अधिकार किंवा वरदान प्राप्त करू शकेल.

यथार्थ कर्म

कर्म करताना आपण ते कोणासाठी करित आहोत हे माणसापुढे स्पष्ट असावयास हवे. जन्मजन्मांतर माणूस आपल्या लौकिक आप्तमित्रांसाठीच कर्म करित आलेला आहे. आजही प्रत्येक बाबतीत तो हेच म्हणत असतो की, "काय करू, कुटुंबवत्सल माणूस आहे, असे करावेच लागते" जणू काय तो आपली बायको, मुले किंवा आपले घर, संसार तसेच आपला देह यांसाठी कर्म करतो. कर्म करण्याची ही अत्यंत तुच्छ रीत आहे. याच्याचमुळे माणसाच्या मनात जिद्दाळा व नंतर तणावा निर्माण होतो. या ऐवजी त्याने हा विचार करून कर्म करावयास हवे की, परमपिता शिव परमात्म्याने प्रजापिता ब्रह्मा यांच्याद्वारे जो विशाल अविनाशी ज्ञान-यज्ञ आरंभिला आहे त्यासाठी मला कर्म करावयाचे आहे. यामुळे त्याच्या मनासमोर माणसाऐवजी प्रत्यक्ष भगवान व त्याचे दिव्य कर्तव्यच उभे राहिल. त्याच्या मनात त्याग व सेवा भाव जागृत राहिल. त्याच्यात ममत्व व ऐहिकपणाही उरणार नाही. त्यामुळे अशांतीही असणार नाही.

तसेच कर्म करताना माणसात 'बालक तो मालक' अर्थात ही स्मृती असावयास हवी की, मी तर शिवबाबांचा बालक आहे, मालक तर परमात्मा आहे. या स्मृतीमुळे त्याला परमपित्याची सदैव सोबत अनुभवास येईल. त्याच्यात बालकाप्रमाणे सरळपणा आणि हलकेपणा तसेच मालकाप्रमाणे जबाबदारीही राहिल.

८. कर्माची गहन गती

गीतेत भगवंतांनी म्हटले आहे की, “हे वत्स, कर्माची गती अती गहन आहे. पंडीत व विद्वान तिला जाणत नाहीत, म्हणून तू कर्म-गतीचे ज्ञान माझ्याकडूनच प्राप्त करून घे.” हे अगदी बरोबर आहे, कारण स्वतः कर्माधीन असलेला माणूस कर्माची गहन गती आपल्याच प्रयत्नाने कसे काय जाणू शकेल ?

परमपिता शिव परमात्मा आम्हा मनुष्यात्म्यांना चार विषयांचे ज्ञान स्वतः येऊन देतो. परमात्मा म्हणतो, “हे वत्सानो, **सृष्टीचा आदी, मध्य आणि अंताचे ज्ञान मीच देतो** हे ज्ञान माणूस मग तो कितीही मोठा दार्शनिक वा वैज्ञानिक असो, देऊ शकणार नाही. कारण स्वतः तो जन्म-मरणाच्या फेऱ्यात सापडलेला असतो”. आता आम्ही आमच्या अनुभवाने हे जाणतो व मानतो की, सत्य, त्रेता, द्वापर व कलियुग तसेच संगमयुग यांचे जे ज्ञान परमपिता शिव परमात्म्याने प्रजापिता ब्रह्मा यांच्याद्वारे दिले आहे, ते अगदी जसेच्या तसे कोणत्याही शास्त्रात वर्णिलेले नाही. तसेच ना कोणी गुरू वा गोसावी देतो, ना कोणी देऊ शकेल कारण माणसाला आपल्या अनेक जन्मांच्या आदी, मध्य अंताचा ठाव ठिकाणा माहीत नाही.

या शिवाय, परमपिता शिव परमात्मा म्हणतो, “मी जो आहे आणि जसा आहे त्याचे ज्ञानही मी स्वतःच अवतरित होऊन देतो.” जगात जसे लौकिक पिताच आपल्या मुलांना स्वतःचा परिचय करून देतो तसेच आत्मरूपी मुलांनाही आपला परिचय स्वतः परमात्माच देतो. ऋषी-मुनी तर परमात्म्याविषयी ‘नेति-नेति’ ही म्हणत आलेले आहेत त्यांनी परमात्म्याविषयी ‘इद इत्थं’ ज्ञान दिले नाही, म्हणजे परमात्म्याचे स्वरूप असे आहे हे नाही सांगितले. परमात्म्यालाच ज्ञान चक्षुचा दाता आणि दिव्यदृष्टी विधाता असे म्हणतात. तोच दिव्य बुद्धी व दिव्य साक्षात्कार करून आपल्या मुलांना स्वतःच्या स्वरूपाचा खरा बोध करून देतो.

लोक जेथे परमपिता परमात्म्याचा यथा सत्य परिचयच देऊ शकत नाही तेथे ते खऱ्या योगाचे शिक्षण कसे काय देऊ शकतील ? जर ते स्वतःच देह-निष्ठ आहेत तर इतरांना आत्मानुभवात कसे स्थिर करू शकतील ? लोक परमात्म्याने

शिकविलेला आदी सनातन योगच विसरून जातात; म्हणून भगवंतांनी गीतेतही म्हटले आहे की, “हे वत्स, जेव्हा हा योग प्रायः लोप पावतो तेव्हा मीच अवतरित होऊन त्याचे शिक्षण देतो.”

भगवंतांनी पुढे असेही म्हटले आहे की, “कर्माची गती अती सूक्ष्म व गहन आहे. ती माणसाला काय माहीत असणार? कर्म, अकर्म, विकर्म आणि त्याची गतीही तू माझ्याकडूनच जाणून घे.” आता विचार करण्यासारखी गोष्ट आहे, की, कर्मांमधील भेद तर विद्वानांनी पूर्वीच सांगून ठेवलेले आहेत ‘क्रियमान कर्म’, ‘संचित कर्म’, ‘प्रारब्ध कर्म,’ ‘सत्कर्म’, ‘अकर्म’, ‘विकर्म’, ‘कुकर्म’ इत्यादींच्या व्याख्या तर त्यांनी पूर्वीच करून ठेवलेल्या आहेत. शास्त्रांत त्यांचे विस्तृत स्पष्टीकरण केलेले आहे. कर्माविषयी ‘विधी व निषेध’ म्हणजे काय करावयास हवे आणि काय करू नये हेही स्मृति ग्रंथांत तसेच धर्मशास्त्रांत स्पष्ट सांगितलेले आहे. तेव्हा परमात्मा अवतरित होऊन आम्हास ‘कर्ता’ आणि ‘कर्म’ तसेच ‘क्षेत्र’ आणि ‘क्षेत्रज्ञ’, ‘कर्मेन्द्रिये’ आणि ‘कर्मफल’ यांविषयी नवीन ते काय सांगतो की ज्यामुळे ‘पंडितगणही या विषयी अंधकारात आहेत,’ असे तो म्हणतो.

याला आमचे उत्तर असे आहे की, परमपिता शिव परमात्म्याने प्रजापिता ब्रह्मा यांच्याद्वारे कर्म, कर्म-गती, विधि-निषेध यांविषयी अमाप ज्ञान दिलेले आहे. ते सर्व कित्येक ग्रंथातही शब्दबद्ध करणे शक्य नाही. परमात्म्याने कर्माविषयी असे कित्येक नियम (मर्यादा) सांगितले आहेत ते सर्वांसाठी तर आहेतच पण व्यक्तिगत रुपाने स्थिती व परिस्थितीनुसारही कर्मांच्या मार्गावर अनेकांना उपयोगी ठरले आहेत. त्या सर्व विस्ताराचे सार येथे आम्ही दोन शीर्षकांच्या अंतर्गत देत आहोत. त्यांपैकी एक आहे ‘व्यक्तिगत पुरुषार्थ’ किंवा साधना या विषयी. त्याचा संबंध आपले लक्ष्य गाठण्याचा पुरुषार्थ करणे, माणसापासून देवता बनणे, निःश्रेयस, मुक्ती व जीवनमुक्ती किंवा कैवल्य प्राप्त करणे यांच्याशी आहे. दुसरे आहे जगात होत असलेल्या विभिन्न प्रकारच्या कर्माविषयीचे ज्ञान. ही दोन्ही एकत्रित करून आम्ही येथे अत्यंत संक्षेपात एकूण

सोळाच ज्ञानबिंदूंना स्पर्श केला आहे (या बाबतीत पुढील लेख 'कर्म गती' वाचा) हे सोळा ज्ञानबिंदू जाणून तदानुसार कर्म केल्यास माणूस सोळा कला संपूर्ण बनू शकेल.

व्यक्तिगत पुरुषार्थ

स्वतःला पवित्र, महान वा दिव्यगुण संपन्न बनविण्यासाठी माणूस जो पुरुषार्थ करतो त्यापैकी एक म्हणजे दान-पुण्य होय. त्याला मुसलमान लोक 'जकात' आणि इंग्रजी भाषा बोलणारे ख्रिस्ती लोक 'चॅरिटी' असे म्हणतात. दुसरा पुरुषार्थ तो 'सेवा' करतो ज्याला मुसलमान लोक 'खिदमत ए खल्क' तर ख्रिस्ती लोक 'सर्व्हिस ऑफ मॅनकाइन्ड' (service of mankind) किंवा दया (Mercy, Compassion) म्हणतात. तिसरा म्हणजे तो स्वाध्याय, पाठ वा सत्संगाचे दैनिक नियम पाळतो. चौथा, तो पूजा, प्रार्थना, नमाज, यज्ञ, योग, तपस्या इत्यादींचा आश्रय घेतो. पाचवा, तो सत्य, अहिंसा आणि निर्विकारी जीवन आत्मसात करण्याचा यत्न करतो. सहावा, जर त्याच्याकडून एखादी चूक घडली तर तिच्या परिमार्जनार्थ तो परमात्मा, इष्ट देवी वा देवता, अल्ला किंवा गॉड यांच्यापुढे तिची कबुली (Confess) देतो किंवा व्रत, प्रायश्चित्त इत्यादी साधने जवळ करतो. या सहा प्रकारांची चर्चा करताना शिवबाबांनी यांविषयी काय सांगितले आहे त्याचा उल्लेख आम्ही आता करित आहोत.

१. दान-पुण्य Charity

इतरांना ईश्वरार्थ दान दिल्याने माणसावर परमात्मा कृपा करतो असे धार्मिक लोक मानतात. म्हणून गरिबांना मदत करण्यासाठी ख्रिस्ती लोकांनी 'सॅल्वेशन आर्मि (Salvation Army) तर काही मुसलमानांनी 'जमाते खुदाई खिदमतगार किंवा 'वकफ' (Religious Endowments) इत्यादी संस्था स्थापन केल्या आहेत. ख्रिस्ती लोक नाताळच्या (Christmas) दिवशी विशेष रूपाने गरिबांच्या मुलांना मिठाई, खेळणी, कपडे इत्यादी भेट म्हणून देतात. मुसलमान लोकही रोजांच्या (उपवास) दिवशी विशेषतः ईदाच्या वेळी जकात (दानधर्म) वा खैरात (दान-पुण्य) किंवा दान देतात, कारण दान करणाऱ्यांचे खुदा

कल्याण (खैर) करतो अशी त्यांची श्रद्धा आहे. याच प्रकारे 'हिंदू' लोकही अनेक प्रसंगी विशेषरीत्या दान-पुण्य करतात. ते धर्मशाळा बांधतात. पाणपोई घालतात, अन्नछत्र उघडतात. किंवा धन-दान, वस्त्रदान इत्यादी करतात. एवढेच नव्हे तर आजकाल धर्मशील वा समाजशील लोक मूत्रपिंडाचे दान, रक्त-दान, नेत्रदान इत्यादीही करू लागले आहेत. यासाठी अशा लोकांनी लोक-कल्याणार्थ कित्येक संस्थाही स्थापन केलेल्या आहेत किंवा जनहितार्थ कार्ये (Philanthropic Work) चालू ठेवलेली आहेत.

आता कोणते दान केल्याने काय प्राप्त होते हे शिव परमात्म्याने आम्हास समजावून दिले आहे. उदाहरणार्थ, धनदान केल्याने एखाद्या श्रेष्ठ-सावकाराच्या किंवा श्रीमंताच्या घरात जन्म होतो आणि फार मोठी संपत्ती प्राप्त होते, रुग्णालये, उघडल्याने स्वास्थ्य लाभते, शाळा-कॉलेजे उघडल्याने विद्योपार्जन होते, अन्नदान केल्याने माणसाला अन्नधान्याची कमतरता भासत नाही. परंतु कर्माचा आदी-मध्य-अंत जाणणाऱ्या शिव परमात्म्याने सांगितले आहे की, या सर्वांपासून अशी फलप्राप्ती तर होतेच पण ती अल्पकालापुरतीच असते आणि त्यामुळे माणसाला सर्वांगीण सुख काही मिळत नाही, कारण तो पूर्णतः पवित्र बनत नाही. तसेच ज्यांना धन, वस्त्र, जागा इत्यादी दान म्हणून देण्यात येते, तेही बहुधा लोकांच्या आश्रयावर वा दानावर आपले जीवन आधारित करतात. त्याची त्यांना जणू एक सवयच लागते. याशिवाय त्यांना आपल्या कर्माचा हिशेबही नंतर चुकता करावा लागतो. जे घेतले आहे, त्याचे ओझे या ना त्या प्रकारे उचलून खाली ठेवावेच लागते.

तेव्हा शिव परमात्म्याचे मत आहे की सर्वश्रेष्ठ दान हे **ज्ञानाचे दान आहे** जर लोकांना आपण ज्ञान दान दिले तर त्यामुळे त्यांना स्वरूपाचा तसेच दाता 'परमात्म्याचा' बोध होईल आणि ते जीवनाचे उद्दीष्ट जाणून सत्कर्म करण्यास प्रवृत्त होतील. ते सदाचारी व निर्विकारी बनतील. त्याचा परिणाम त्यांचे भवितव्य सुधारण्यात होईल. परंतु ज्ञान-दानाहूनही अधिक महत्वाचे आहे. **'योग-दान'** योगदानाने मनुष्यात्म्याचा संबंध प्रत्यक्ष परमात्म्याशी जोडला जातो. परिणामतः

त्याचे जीवनच पार बदलून जाते. आणि तो सुख-शांती संपन्न बनतो. म्हणूनच आज 'योग-दान' हा शब्द सहायता आणि सहकार्य यांचा पर्यायवाचक होऊन बसला आहे. कारण माणसाला योग आणि क्षेम दोन्हीही प्राप्त होतात. योग-दानाद्वारे गुण-दानही होऊ शकते. योगच वास्तविक 'सहयोग' म्हणजे सहकार्य आहे. योगामुळे माणसाचे रोग व भोग संपुष्टात येतात आणि दुःख व वियोग यांचाही अंत होतो.

शिवाय ज्ञानाला 'नेत्र' किंवा 'परमौषधी' असे ही म्हणतात. ही औषधी अशी आहे की, ती आधी (चिंता) व व्याधी दोघांचाही अंत करते. ही अमृतधारा आहे. ही 'संजीवनी' बुटी आहे, ज्ञान-दानच खऱ्या अर्थाने स्वास्थ्य केंद्र (Health for the body and the soul) उघडणे तसेच नेत्र-दान करणे होय. कारण याद्वारे माणूस 'स्व' मध्ये स्थित होऊन शारीरिक आरोग्य प्राप्त करतो तसेच त्याला दिव्य चक्षूही प्राप्त होतो. ज्ञानाला रत्नही म्हणतात आणि धनही, कारण ज्ञानाद्वारेच स्त्री पुरुष धन-धान्याचे भांडार प्राप्त करतात. परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, ज्ञानरूपी धनाचे दान करूनच प्रजापिता ब्रह्मा आणि जगदंबा सरस्वती या उभयतांनी पूज्य विश्व-महाराजन श्री नारायण आणि पूज्य विश्व-महाराणी श्री लक्ष्मी यांच्या रूपांनी स्वर्गीय राज्यभाग्य प्राप्त केले होते. म्हणून परमपिता शिव परमात्म्याचे सांगणे आहे की, आपल्या वैयक्तिक उन्नतीसाठीही हे ज्ञान-धन दान करा. हे ज्ञानच आत्म्यांसाठी 'भोजन' ही आहे आणि 'जल' ही, कारण याद्वारेच आत्म्यांची प्रभु-मिलनरूपी भूक शमते आणि शांतीची तहान भागते. म्हणून हेच सर्वश्रेष्ठ दान आहे. तेव्हा ईश्वरी ज्ञान व योगाचे दार उघडल्याने तसेच त्यांच्या प्रचार कार्यात मनसा, वाचा, कर्मणा सहभागी होणे म्हणजेच सर्वश्रेष्ठ जगन्मित्र (Philanthropist), महादानी, वरदानी, विश्वकल्याणी तसेच परोपकारी बनणे होय.

२. सेवा (Social Service)

जगात सेवाही कित्येक प्रकारची आहे. परंतु सर्व प्रकारच्या सेवाकार्यांच्या मागचा हेतू दुःखितांना सुखी करणे हा असतो. सेवा केल्याने माणसात नम्रता,

उदारता, कार्यकुशलता, त्याग, सहकार्य देण्यात तत्परता इत्यादी कित्येक गुणांचा विकास होतो. या गुणांद्वारेच माणसाला आपल्या उच्च कर्तव्याचे फळही श्रेष्ठच मिळते. म्हणूनच 'विना सेवा नाही मेवा' असे म्हणण्यात येते. आध्यात्म्यावर विश्वास नसलेले बरेचसे लोक समाज सेवेस (Social Service) वाहून घेतात. लहान मुलामुलींचे शिक्षण, महिलांचे जीवनोत्थान, पतित स्त्रियांचे कल्याण कार्य, दलित व मागासलेल्या वर्गाच्या उन्नतीसाठी करावयाचे कार्य, अशिक्षितांसाठी लिहावाचावयाची साधने गोळा करणे क्षुधित, वस्त्रहीन तसेच पूर ग्रस्त लोकांना योग्य ती मदत करणे इत्यादी कार्ये ते करतात. जणू काय ते जनहितासाठी अशा कार्यात आपला वेळ व शक्ती खर्च करतात.

परंतु शिव बाबा म्हणतात की, आज कोट्यवधी लोक स्वतःलाच जाणत नाहीत, श्रेष्ठ कर्म करण्याची साधना आत्मसात करित नाहीत तसेच त्यांना परमपिता परमात्म्याचेही ज्ञान नाही. तेव्हा अशा अशिक्षितांना प्रथम जीवनाच्या मूल्यांचे ज्ञान देणे, माणसांना माणूसकीचे धडे देणे, त्यांना चांगल्या सवयी लावणे आवश्यक आहे. 'अक्षर' या शब्दाचा अर्थच मुळी 'अविनाशी' (अ + क्षर) असा आहे म्हणून वर्णमालेतील अक्षरांच्याही ज्ञानापूर्वी माणसाला नाश न पावणाऱ्या (अक्षर) आत्म्याचे आणि परमात्म्याचे ज्ञान होणे आवश्यक आहे तसेच त्या उभयतांमधील प्रेमाची दोन अक्षरे शिकणे ही जसुरीचे आहे. हो, भाषेची अक्षरे शिकणे आवश्यक तसेच निःसंशय चांगले ही आहे परंतु एक चांगला नागरिक किंवा एक चांगला माणूस होण्याची विद्या शिकणे त्याहूनही अधिक आवश्यक आहे, अन्यथा शिकून-सवरूनही जर माणूस कपटी, लाचखाऊ, मालाची चोरटी आयात करणारा (स्मग्लर), साठेबाज तसेच कामवासनेपायी दुसऱ्यांना पतित करून लोकसंख्येत भर घालणारा असेल तर तो समाजाला लागलेला शापच होय. तेव्हा समाजाची सर्वांत मोठी सेवा म्हणजे लोकांना ईश्वरी शिक्षणाद्वारे नैतिकतेचे व आध्यात्मिकतेचे धडे देणे आहे. काम, क्रोधादी मनोविकारांनी कुष्टरोगी बनलेल्या आत्म्याचा महारोग दूर करण्याची सेवा करावयास हवी. मनात निर्माण झालेल्या विकारांच्या महापुराने ग्रस्त झालेल्या तसेच क्रोधाच्या भूकंपाने निराधार

झालेल्या दुःखी आत्म्याला योग्य ती मदत करणे ही एक महान समाज सेवा आहे ज्यामुळे समाजाचे सर्व प्रश्न समूळ नष्ट होतात. आपदग्रस्त लोकांना अन्न, वस्त्र, औषधे वगैरे गोष्टी तर दिल्याच पाहिजेत परंतु या दुःखग्रस्त जगाची घडी नीट करण्यासाठी म्हणजे पुढे आपदा-विपदा कधी येऊच नये म्हणून लोकांना सदाचार व सात्विकता यांचे धडे देण्याच्या या समाज सेवेने लाभान्वित करणे आवश्यक आहे.

३. स्वाध्याय, सत्संग, पूजा-पाठ, योग, यज्ञ इत्यादी

माणूस आपल्या उन्नतीसाठी पूजा-पाठ, सत्संग, योग-साधना, तपस्या, प्रार्थना इत्यादी करतो हे आम्ही सांगितलेच आहे. परंतु परमपिता शिव परमात्म्याने आता आम्हास या सर्वांचे खरे स्वरूप समजावून दिले आहे. परमात्मा म्हणतो की, एखादा धार्मिक ग्रंथ वाचणे किंवा वाचून त्यावर केवळ मनन करणे म्हणजेच 'स्वाध्याय' नव्हे तर 'स्व' मध्ये ध्यानस्थ होणेच खरा स्वाध्याय होय. त्याचप्रमाणे परमपिता परमात्म्याचे सत्य ज्ञान प्राप्त करून मन त्याच्या स्मृतीत एकाग्र करणे हीच वास्तविक 'साधना' आहे. याद्वारे आत्म्याला परमात्म्याच्या संगीत किंवा सांनिध्याने अनुभव करविणे हाच खऱ्या अर्थाने 'सत्संग' किंवा 'उपासना' होय. याच योगाग्नीत आत्म्याला तापवून पवित्र करणे हीच खरी तपस्या होय. यासाठीच परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास योगाचा विधी व त्याची सिद्धी यांचे स्पष्ट ज्ञान दिले आहे. या योगावस्थेत राहून कर्म करणेच खरा कर्मयोग होय. आत्मारूपी धर्मात स्थित होणे म्हणजेच 'स्वधर्मचि' पालन करणे होय. कर्म करित असतानाही पवित्र राहणे किंवा पवित्रतापूर्वक कर्म करणे म्हणजेच तो धर्म (पवित्रता) आणि कर्म यांचा समन्वय होय. हीच साधनेची खरी रीत होय त्याचप्रमाणे परमपिता परमात्म्याने हेही सांगितले आहे की, स्थूल अग्नी पेटवून त्यात स्थूल वस्तूंचा होम करणे म्हणजेच काही 'यज्ञ' नव्हे तर ज्ञानाग्नी व योगाग्नी प्रज्वलित करून त्यात आपल्या काम, क्रोधादि मनोविकारांची आहुती देणे हाच खरा 'ज्ञानयज्ञ', अश्वमेध यज्ञ' किंवा 'रुद्रयज्ञ' होय. त्याद्वारेच जगात शांती स्थापन करण्याच्या कार्यात आम्हीही योगदान करतो व भविष्यासाठी सर्व

मनोकामना पूर्ण करू शकतो आणि वातावरणही संपूर्णपणे पवित्र बनवू शकतो. अशा प्रकारे खरी इबादत (प्रार्थना), नमाज, पूजा, प्रेयर (Prayer) म्हणजे केवळ असे नव्हे की, आपण देवापुढे वाकावे, त्यांचा महिमा गावा आणि स्वतः मात्र विकारी व पतितच रहावे. परमात्म्याचा खरा महिमा आपण त्याचे महान गुण धारण करून स्वतः महान व महिमायोग्य किंवा पूज्य म्हणजे पवित्र होण्यातच आहे. जर आपण केवळ प्रार्थनाच करित राहू तर आपल्याला भीक मागण्याचीच सवय लागेल आणि आपण अपवित्रता पूर्ण वृद्धतेने सोडणार नाही. ही दुर्बलता व आपलीच ग्लानी करण्याची सवय आपल्याला पूर्ण पवित्र होऊच देत नाही. अशा प्रकारे आपल्या पूर्णोत्कर्षात ही एक बाधा होऊन बसते. परमात्म्याला संबोधणे निश्चितच चांगले आहे. आपल्या मनातील गोष्ट त्याच्यापुढे ठेवणेही योग्य आहे परंतु आपल्या हीनतेचेच वर्णन किंवा गायन करित राहणे, स्वतःला रोज 'कामी, क्रोधी' म्हणत राहणे ही एक चुकीची नीती आहे. तेव्हा, **योगच खरी तपस्या, उपासना, साधना आणि संध्या होय ज्यामुळेच आपला पूर्ण विकास होतो.**

४. सत्य, अहिंसा व निर्विकारी जीवन

बहुतेक लोक हेही मानतात की, आपण जे काही बोलावे ते सत्य व प्रिय असावे, आपल्या कर्मांमुळे कोणाचे हनन न व्हावे, आपण कोणास दुःख न द्यावे आणि आपले जीवन निर्विकारीही असावे. परंतु याच बरोबर लोक कळत न कळत ज्यांत आत्मा, परमात्मा, सृष्टी इत्यादी विषयी असत्य ज्ञान आहे अशा ग्रंथांचे निरीक्षण व अध्ययन करतात आणि त्यांवर विश्वासही ठेवतात. ते निर्विकारी राहू तर इच्छितात पण त्याचबरोबर मुलांवर रागावल्याशिवाय ती सुधारत नाहीत, मोह केल्याशिवाय संसार करता येत नाही, लोभ केल्याशिवाय कमाई होत नाही, वचक व अहंकार दाखविल्याशिवाय माणसाला प्रभावशाली बनता येत नाही, आणि काम वासनेच्या उपभोगाचा अड्डेर करण्यास मन करित नाही, असे मानून ते थोडे-फार विकारीही होऊन बसतात. परंतु आता परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, 'पवित्रता' किंवा 'निर्विकारिता' म्हणजे संपूर्ण पवित्रता होय. जसे आठवड्यातून एकदा विडी वा सिगारेट ओढणाऱ्यालाही स्मोकरच

(Smoker) म्हटले जाते तसेच थोडे फार विकारांच्या अधीन होणाऱ्याला विकारीच म्हटले जाणार. म्हणून शिवबाबांनी आम्हापुढे संपूर्ण निर्विकारी बनण्याचे लक्ष्य ठेवले आहे आणि त्यासाठी मार्गही दाखविला आहे. परमात्म्याने सांगितले आहे की, **ब्रह्मचर्यच संपूर्ण अहिंसा आहे कारण काम-कट्यार चालविणेच जीवघात (Suicide)** असून हिंसेचा प्रारंभ व मूळ आहे. विकारी ग्रंथ वाचून 'आत्मा म्हणजेच परमात्मा होय,' मनुष्यात्मा निर्लेप्य आहे, श्रीकृष्णाला १६१०८ राण्या होत्या आणि त्यांच्यापासून त्याला १६१०८ मुले झाली, ब्रह्मदेव सरस्वतीवर मोहित झाला इत्यादी गोष्ट मानणे व सांगणे म्हणजे खोट्यावर विश्वास ठेवणे तसेच खोटे बोलणे होय. हे पावन व पुण्य आत्म्यांची मिथ्या निंदा करणे आणि त्यांना कलंक लावून पापकर्म करणे होय.

अशा प्रकारे परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास आमच्या आत्मिक उन्नती विषयक या विशेष कर्माचा तसेच त्यांच्या गतीचा नवा परिचय करून दिला आहे. पूर्वी कोणीही अशा प्रकारे दान, यज्ञ, यात्रा, योग, सत्संग, सत्य, अहिंसा इत्यादी कर्मांचे स्पष्टीकरण दिलेले नव्हते.

५. चूक घडल्यास प्रायश्चित्त तसेच व्रत इत्यादी

बहुधा भक्ती करणारे लोक एखादी चूक, पाप, विकर्म इत्यादी घडल्यास 'उपवास' वा व्रत करून स्वतःला शिक्षा करतात. ते **गंगेत जाऊन स्नान** करतात किंवा **यात्रा** अथवा **तीर्थाटन** करण्यास जातात वा मौनही धारण करतात. परंतु परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, ती चूक, पाप किंवा विकर्म पुन्हा न करण्याची दृढ प्रतिज्ञा वा धारणा करणे हेच खरे व्रत होय, ईश्वरी ज्ञानाचे अधिक श्रवण व अध्ययन करणे खरे **गंगा-स्नान** असून त्यामुळे आत्मा पावन होतो, मनाने परमपिता परमात्म्यापाशी जाण्याचा पुरुषार्थ करणे खरी **यात्रा** होय, मन **तीर्थस्वरूप** (पावनकारी) परमात्म्याच्या स्मृतीत एकाग्र करणे किंवा त्याच्या गुणांचा संग करणे वास्तविक **तीर्थाटन** होय. आणि व्यर्थ तसेच विकारी संकल्पांना शांत करणे म्हणजे खरे **मौन** होय. अशा प्रकारे मनाला दुसऱ्यांदा चूक करण्यापासून थांबविणे हेच खरे प्रायश्चित्त होय. योगाभ्यास हाच परमात्म्यापाशी

बसण्याचा खरा 'उप-वास' आहे. या उपवासानेच मनाला वाईट संकल्परूपी खाणे मिळत नाही आणि त्याचा संस्कार सैल झाल्याने ते दुर्गुण सोडून देते.

अशा रीतीने आपली कर्मे सुधारणाऱ्या माणसाचे लक्ष स्वतःला योग्य करण्याकडे लागलेले असते. तो इतरांचे अवगुण पाहात नाही. कर्माविषयी सर्व रहस्य माहीत झाल्या कारणाने तो नाखुष होत नाही. विकारांचा दास न झाल्याने तो उदासही होत नाही. आपली प्रवृत्ती (प्रपंच) पवित्र करण्यामागे लागलेला असतो. म्हणून तो आपले मन मलीन करणाऱ्या गोष्टी ना पाहतो ना ऐकतो. त्यामुळे तो सदैव खुश राहून सुस्त, अशांत वा दुःखी होत नाही.

शिवबाबांनी असेही म्हटले आहे की, (१) चूक परमात्म्यापाशी कबूल केल्यास ती पुढे वाढणार नाही उलट अर्धी माफ केली जाते. जर चूक वारंवार करित राहिल्यास ती दृढ होईल. नंतर, ज्ञानी असूनही जो माणूस चूक करील त्याला शंभरपट सजा मिळेल. म्हणून बाबांनी इतरांची भूल-चूक मनात न ठेवणे, आपली चूक पुन्हा न करणे या बाबतीत सावध राहण्यास सांगितले आहे. बाबांनी हेही स्पष्ट केले आहे की, सर्वात मोठी चूक म्हणजे स्वतः आपल्याला (आत्मा) तसेच परमपिता परमात्म्याला विसरणे होय. या चुकीमुळेच इतर सर्व चुका निर्माण होतात. तिचाच अंत केल्यास सर्व चुकांचा अंत होतो.

९. कर्म-गती

‘गहनों कर्मस्य गति’ कर्माची गती गहन आहे. हे आपल्या परिश्रमाने माणूस जाणत नाही. गीतेत भगवंतांनी म्हटले आहे की, स्वतःच अवतरित होऊन मला कर्माचा गुंता सोडवावा लागतो. तेव्हा प्रश्न उद्भवतो की, परमात्म्याने ब्रह्माबाबांद्वारे आम्हास कर्माची कोणती गहन रहस्ये सांगितली आहेत? हाच प्रश्न घेऊन आम्ही काही गहन रहस्यांचा पुढे उल्लेख करित आहोत. आपली कर्मे ही आपला आहार, व्यवहार, व्यापार, आचार इत्यादी रूपांनीच व्यक्त वा मूर्त होत असतात. तीच आपले जन्म, भोग, इत्यादींची रूपेही घेत असतात. या गोष्टी लक्षात ठेवून आता आम्ही कर्म-गती विषयी काही रहस्ये प्रकट करणार आहोत.

परमपिता शिव परमात्म्याने कर्मांच्या गती विषयी जी गहन रहस्ये उघड केली आहेत त्यांवर आता आम्ही प्रकाश टाकीत आहोत. त्यांपैकी एक म्हणजे मनुष्यात्मा आपल्या कर्मांचे फळ सदा मनुष्य योनीतच भोगतो. वार्डेट कर्मांचे परिणाम भोगण्यासाठी तो पशु-पक्ष्यादी योनींत जात नाही’

२. स्वर्ग व नरक कोठे दुसऱ्या जागी नाहीत

परमपिता शिव परमात्म्याने हेही ज्ञान दिले आहे की, स्वर्ग, वैकुंठ वा सुखधाम पृथ्वीच्या वर कोठे आकाशात नाही तसेच नरक कोठे पृथ्वीच्या खाली नाही तर सत्ययुग व त्रेता युगांतच ही सृष्टी स्वर्ग तसेच द्वापर व कलियुगांची सृष्टीच नरक होते. सत्ययुगातील स्त्री-पुरुषच देवी-देवता होत. द्वापर युगात ते मनुष्य तर कलियुगात ते आसुरी लक्षणांचे असतात.

३. आहार-विहार

परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले की, अन्न हे केवळ तामसी पदार्थ नसलेले व सदाचारपूर्ण रीतीने कमावलेले असून भागणार नाही तर ते प्रत्यक्ष

१. या विषयांवर वरचे ‘मृत्युनंतर काय? मृत्युपूर्वी काय?’ हे आमचे पुस्तक जरूर वाचा.

ब्रह्मचर्य पाळणाऱ्या व योगयुक्त राहणाऱ्या लोकांनीच शिजविलेले असावयास हवे, अन्यथा माणसाची मनःस्थिती डळमळीत करणारा 'अन्न दोष' लागतो.

संन्यासी लोक 'भिक्षा-वृत्ती' ही आपली एक मुख्य धारणा मानतात. ते भिक्षा मागूनच आपले पोट भरतात. तसे केल्याने माणसात लोक-लज्जेची भावना रहात नाही आणि त्याचा अभिमान लयास जातो असे ते मानतात. परंतु परमपिता शिव परमात्म्याचे म्हणणे आहे की, अशा प्रकारे उदर-निर्वाह केल्याने माणसाच्या कर्मांचे खाते पुन्हा विकारी गृहस्थाश्रमी लोकांशी संयुक्तपणे उघडण्यास सुरू होते तसेच विकारी लोकांनी शिजविलेले अन्न सेवन केल्याने मनःस्थितीही उच्च बनू शकत नाही. त्यामुळे संन्यासी लोकांचा पुनर्जन्म विकारी गृहस्थाश्रमी लोकांकडेच होतो. परमात्म्याने तर आम्हास असे सांगितले आहे की, 'मागण्यापेक्षा मरणे चांगले होय'. आपले हात सदैव वरद मुद्रेत असावयास हवेत. सेवा हाच आपला धर्म असावयास हवा आणि परमपिता परमात्म्याच्या स्मृतीत स्थित होऊनच आपणास अन्न शिजविले आणि खाल्ले पाहिजे.

४. विवाह

एक-पत्नी व्रत पाळणे हे ब्रह्मचर्यसमान आहे असे लोक मानतात. परंतु परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, संपूर्ण ब्रह्मचर्य हाच योग्याचा परम धर्म आहे. 'काम' विकारास प्रवृत्त होणारा माणूस 'भोगीच' होय, त्याला 'योगी' म्हणता येणार नाही. तेव्हा संगमयुगात गृहस्थाश्रमी असूनही जर कोणास योगी व्हावयाचे वाटत असेल तर त्याला ब्रह्मचर्य पाळावेच लागेल. इतपत की, विकारी नाती जोडण्याच्या कार्यापासून योग्याला आपली बुद्धी दृढतेने दूर ठेवावयास हवी. हो, दृष्टी व वृत्ती इतस्ततः भटकण्यापेक्षा गृहस्थाश्रमी असणे चांगले होय, परंतु ईश्वरी स्मृतीच्या आनंदात मग्न होण्यासाठी ब्रह्मचर्य पाळणे अनिवार्य आहे. केवळ उपदेश ऐकून संपूर्ण ब्रह्मचर्य पाळणे शक्य होणार नाही तर जो आत्मा ज्ञानाने जागृत होतो तोच आत्मनिष्ठेने त्याचे पालन करू शकतो.

५. कर्म आणि इच्छा

कित्येक लोक म्हणतात की, माणसाचा जन्म कर्मांमुळे होतो आणि कर्म

इच्छांमुळे होते. म्हणून ते सांगतात की, “इच्छा व कर्म यांचा त्याग करा. त्यामुळे जन्म मरणापासून तसेच या दुःखमय जगापासून मुक्त होता येईल.” पण परमपिता शिव परमात्म्याने स्पष्ट केले आहे की, हे जग आपणच आपल्या वाईट कर्मांनी दुःखमय केले आहे अन्यथा ते आदी-कालापासून दुःखमय नव्हते, म्हणून आता ते पुन्हा आपल्या कर्मांनी सुखमय करणेही आपले कर्तव्य आहे. हे कर्तव्य पार पाडणे आम्हास भागच आहे. त्यासाठी सर्व इच्छा नव्हे तर विकारजन्य इच्छा सोडण्याची गरज आहे किंवा आसक्ती सोडण्याची गरज आहे, पदार्थाची तृष्णा सोडण्याची गरज आहे.

६. कर्माचे संस्कार बनतात

बहुधा लोक हे जाणत नाहीत की, आपले जे संस्कार आहेत ते अनेक जन्मांचे आहेत. तेव्हा आता ते बदलण्यासाठी आपणास पुन्हा कर्म करूनच संस्कार दिव्य करण्याचा अभ्यास करावा लागेल. जर आपणास अहंकाराच्या संस्कारापासून मुक्त व्हावयाचे असेल तर रात्रंदिवस आपणास अहंकारजन्य परिस्थितींतही निरहंकारी स्थितीत व नम्रतापूर्वक व्यवहार करावे लागतील. अनेकदा त्या परिस्थितींत पवित्रतापूर्वक व्यवहार केल्यासच आपल्यांत अहंकारांच्या जागी-नम्रतारूपी संस्काराची स्थापना आणि परिपक्वता होईल. तेव्हा कर्म सोडल्यास आपल्यांत महानता येणार नाही उलट आसुरी संस्कार काही काळापुरते दडूनसे बसतील. कर्म करूनच आपल्याला ते सुधारावे लागतील. कित्येक प्रकारच्या सुधारणा केल्यानेही आपले संस्कार-बदलणार नाहीत उलट ते संस्कार उत्तेजित करणाऱ्या परिस्थितींत आता ज्ञान व योगाच्या बळाद्वारे त्यांना परिवर्तित करण्याचा बराच अभ्यास आपल्यास करावा लागेल.

७. संगम युगात केलेल्या कर्मांचे कित्येक पट फळ

कर्म व त्यांची गती यांच्या संदर्भात परमपिता शिव परमात्म्याने आम्हास हेही स्पष्ट केले आहे की, कलियुगाचा अंत आणि सत्ययुगाचा आरंभ यांमधील संधी काळात जी कर्म ईश्वरी ज्ञानबल व योगबल यांच्या आधारे केली जातात, त्यांचे फळ कित्येक पट होऊन निरंतर दोन युगे सुख व शांतीच्या रूपाने मिळते.

सत्य-स्वरूप परमात्म्याच्या स्मृतीत राहून, त्याच्या मतानुसार वागून तसेच त्याच्या संगतीत राहून आणि त्याचा सहकारी होऊन ती कर्मे केली जातात म्हणून त्यांना 'सत्कर्म' म्हणतात. सत्यस्वरूप परमात्म्याच्या संगतीत किंवा त्याच्या संमतीने केलेल्या कर्मांनीच 'सत्ययुगाची' स्थापना होते. हीच ती कर्मे ज्यांमुळे प्रकृतीतही सत्वगुण उद्दीपीत होतो, स्त्री-पुरुषांचे संस्कारही सत्वप्रधान होतात आणि पशु-पक्ष्यांतील हिंसक वृत्तीचा शेवट होतो. परमात्म्याच्या संगतिवाय कर्मे 'सत्कर्मात' बदलूच शकत नाहीत. अशी कर्मे जेव्हा होतात तेव्हा सृष्टीत तमोगुण व खोटेपणा शिल्लक राहत नाही. एक जरी माणूस जेव्हा परमात्म्याच्या संगतीने किंवा मतानुसार वागून सत्कर्म करू लागतो तेव्हा मग ही क्रिया (Process) थांबू शकत नाही उलट त्याच्या संगतीत येणारे इतर स्त्री-पुरुषही 'सत्कर्म' करणारे बनतात. त्यांचे फळ म्हणजे 'सत्ययुग' किंवा 'कृतयुग' येते. तेव्हा निश्चितच सत्कर्म हे परमात्म्याच्या प्रभावाचे फळ असून 'विकर्म' हे माया अर्थात षडरिपुंच्या प्रवेशाचा परिणाम होय.

१०. विकार-रहित कर्मापासूनच सुख व शांती

सुख व दुःख यांचा संबंध कोणाशी आहे आणि ते कशा रीतीने उत्पन्न होतात हे जाणण्याची अत्यंत आवश्यकता आहे, कारण जीवनात क्षणोक्षणी आपण सुख वा दुःखाचा अनुभव करीत असतो. सुख वा दुःख कर्मजन्य असून त्यांचा संबंध प्रत्यक्ष कर्माशी आहे. कर्म करताना जशी भावना असेल, जसे त्याचे साधन असेल, त्याप्रमाणेच त्याचे फळ मिळेल. श्रेष्ठ कर्माचे फळ श्रेष्ठच असेल. म्हणून सदैव सर्वश्रेष्ठ सुख हवे असेल तर सर्वश्रेष्ठ कर्मे करणे आवश्यक आहे. जोपर्यंत वाईट कर्मांमध्ये पूर्ण परिवर्तन घडून येणार नाही तोपर्यंत पूर्ण सुखाचा अनुभव येणे शक्य नाही.

कर्माचा महिमा

बहुतेक लोक असे मानतात की, सुख व दुःख दोन्ही परमात्माच देतो आणि अशा रीतीने 'ईश्वरेच्छा' म्हणून ते स्वतःला निर्दोष ठरविण्याचा प्रयत्न करतात. परंतु वास्तविक अशा प्रकारे 'ईश्वरेच्छा' म्हणणेसुद्धा निर्बल किंवा मिथ्या ज्ञान असणाऱ्या लोकांच्या मनोवृत्तीचे प्रतीक आहे. परमात्म्याचा महिमा सदैव 'सुखकर्ता' व 'दुःखहर्ता' अशा शब्दांनी केला जातो, 'सुख व दुःख दाता' इत्यादी शब्दांनी नव्हे. जर सुखाबरोबर दुःखही परमात्माच देत असता तर त्याचा महिमा गाण्याची आवश्यकताच भासली नसती. कोणी कधी सूर्याला 'प्रकाश व अंधकार' दोन्हीही देणारा मानतो काय? कदापीही नाही. सूर्याचे कार्य सदैव प्रकाश देणे आणि अंधकार पळवून लावणे आहे. बस, याचप्रमाणे परमात्माही सदैव सुखकर्ता व दुःखहर्ता आहे. जेव्हा जेव्हा माणूस दुःखी होतो तेव्हा तेव्हा तो परमात्म्याला हाक मारतो: यावरूनही हे सिद्ध होते की, परमात्म्याचे कार्य दुःखापासून सोडविण्याचे आहे, दुःखाच्या बंधनांत जखडून टाकण्याचे नाही. परमात्मा सुखदाता तर अवश्य आहे परंतु कर्माचे सिद्धांत तोही तोडत नाही. म्हणूनच तर तो म्हणतो की, "मी सांगेन त्याप्रमाणे कर्म कराल तरच सुखी व्हाल." अशा प्रकारे आचरण अर्थात कर्माचा महिमा त्यानेही सांगितला आहे. तेव्हा दुःखाचा नाश व सुखाची प्राप्ती होण्यासाठी पवित्र प्रवृत्तीच अपेक्षित आहे.

सुखासाठी ज्ञान व्यवहारात आणणे आवश्यक आहे.

ज्ञानापासून सुख मिळते असे बहुतेक मानतात. म्हणून सुखाच्या प्राप्तीसाठी ते ज्ञानी बनण्याचा पुरुषार्थ करतात. परंतु वास्तविक ज्ञान तर 'समज' याचेच दुसरे नाव होय. 'समज' किंवा ज्ञान तर साधन आहे, साध्य नव्हे.

ज्ञान घेतल्यानंतरही कर्म श्रेष्ठ करण्याची आवश्यकता बाकी उरतेच. म्हणून लक्षात असू द्या की ज्ञानही आचरणात तसेच व्यवहारात आणण्याची आवश्यकता आहे.

दुःखाची निवृत्ती संकल्पांवर विजय मिळविल्याने होत नाही

सुख व दुःख यांचा अनुभव मनाद्वारे होतो. यामुळे बऱ्याच लोकांची अशी समजूत होऊन बसली आहे की, मन जिंकल्यास दुःख जिंकता येते. पण मन तर एक साधन असून त्याद्वारे आपण अनुभव करित असतो. मनाचे कार्य आहे संकल्प करणे. संकल्प तर उत्पन्न होणाराच. उपनिषदात हे जे लिहिले आहे की, परमात्म्यात नवी सृष्टी निर्माण करण्याचा संकल्प उत्पन्न झाला, यावरून सिद्ध होते की, परमात्माही संकल्प करतो हे संकल्प देवतांच्या मनातही उत्पन्न होतात.

विकल्प आणि विकर्मच दुःखाचे कारण.

तेव्हा दुःख दूर करण्यासाठी संकल्पांवर नव्हे तर मनात जे विकारयुक्त संकल्प चालतात, त्यांवर विजय मिळविणे आवश्यक आहे. हे विकल्पच 'मायाजाल' आहे. 'माया' हे काही प्रकृती किंवा धन-संपत्तीचे नव्हे तर मनो-विकारांचे दुसरे नाव होय. मुख्यता विकार पाचच आहेत. त्यांची नावे आहेत काम, क्रोध, लोभ, मोह आणि अशुद्ध अहंकार. विकारवश जे संकल्प चालतात त्यांना 'विकल्प' किंवा दुषित संकल्प म्हणतात आणि विकारयुक्त जी कर्म होतात त्यांना 'विकर्म' म्हणतात.

सुखाची प्राप्ती व दुःखाची निवृत्ती होण्यासाठी आपली कर्मे विकर्मे बनून न देता सत्कर्म करण्याचा पुरुषार्थ करावयास हवा आणि त्याकरिता आवश्यक ते ज्ञान घेतले पाहिजे. ज्ञान एक साधन आहे आणि ते साधनाच्या रूपाने वापरल्यासच ज्ञानाची सार्थकता वाढेल आणि तेव्हा ज्ञानही फलदायी होईल.

- मलकापूर-1 : जिल्हा बुलढाणा, 40 बीघा, बंदे फ्लोर मिल जवळ..... फोन: 260386
नांदेड-5 : 'सुख शांती भवन', कैलाश नगर..... फोन: 251649
सांगली-16 : ब्लॉक नं. 4, प्लॉट नं. 5, साखर कारखाना..... फोन: 2310342
बीड-22 : 'दिव्य दर्शन भवन', आदर्श नगर, पांगरी रोड..... फोन: 222915
गोंदिया-1 : 'स्वदर्शन भवन', न्यू लक्ष्मी नगर..... फोन: 250264
सातारा-1 : कल्याणी नगर, झेड.पी.कॅम्पच्या समोर फोन: 229795
मालेगांव-3 : (जि. नाशिक) 'लाईट हाऊस', 310, संगमेश..... फोन: 250495
पणजी (गोवा)-1 : ई-98 माळा..... फोन: 2226044
पणवेल-6 : (जि. कुलाबा) आदिती, प्लॉट नं.107,
रूम नं. 102,103, मीडल क्लास सोसायटी..... फोन: 27452618
कल्याण-1 : (जि. ठाणा) 'स्मृती बिल्डिंग', फर्स्ट फ्लोर,
अहिल्याबाई चौक..... फोन: 2209959
हिंगणघाट-1 : (जि. वर्धा) 'ज्ञान विज्ञान भवन', 148, यशवंत नगर... फोन: 245028
गडचिरोली-5 : 'शिवशक्ति भवन', शिवाजी वाचनालयाजवळ फोन: 232442
देगलूर-17 : (जि. नांदेड) 'अमृतकुंड', दत्त कृपा सोसायटी-2..... फोन: 255607
उदगीर-17 : (जि. उस्मानाबाद) 'सद् भावना भवन', 3-2-1014/1,
ओमशांती कॉलनी..... फोन: 256340
उमरेड-3 : (जि. नागपूर) 'पावन धाम', कावरा पेठ..... फोन: 242787
वरूड-6 : (जि. अमरावती) 'ज्ञानदीप भवन', गोमापूरवाड..... फोन: 234073
पुसद-4 : (जि. यवतमाळ) 'आत्मदर्शन भवन', विठाबाई नगर..... फोन: 248333
परतवाडा-5 : (जि. अमरावती) 'शिवदर्शन भवन', मोहन नगर..... फोन: 221353

भारतातील अन्य सेवा केंद्रे

- दिल्ली-5 : पांडव भवन, 25 न्यू रोहतक रोड, करोल बाग..... फोन: 23628976
कोलकाटा-20 : 1/अ, आशुतोष मुखर्जी रोड..... फोन: 24753521
अहमदाबाद-22 : 'सुखशांती भवन', भुलाभाई पार्क रोड, कांकरिया.. फोन: 25324360
चेन्नई-40 : 'शांतिधाम', प्लॉट नं. 3702-96, 3रा एव्हें्यू अन्नानगर. फोन: 26267441
चंदीगड-20 : 'राजयोग भवन', सेक्टर 33 अे..... फोन: 2601339

OVERSEAS

- LONDON-NW 10-2 HH** : Global Co-operation House, 65
Pound Lane, Ph : 44-20-8727 3350
NEW YORK, 10017:Brahmakumari's Office at U.N.Room
No. 436, 866 UN Plaza (Ph :1-212-688 1335)
NAIROBI- (Kenya) Global Museum, Maua close, Westlands,
PO Box 123-00606-Ph-254-20-3743572, 3741239
SYDNEY NSW 2131- 'Indraprasth' 78 Alt Street
AshfieldPh : 61-2-9799 9880
PARIS-75020, 74 Rue Orfila, Ph : 33-1-4358 4427
BERLIN Crellestr.,-26...Ph-49-30-7813059
GENEVA (Switzerland) : 12 rue. de cour 86, Ph 41-21-7223610

प्रजापिता ब्रह्माकुमारीज ईश्वरीय विश्व-विद्यालय पांडव भवन, आबू पर्वत, राजस्थान

संपूर्ण विश्वात एकूण 8500 सेवाकेंद्रे आहेत

महाराष्ट्रातील सेवाकेंद्रे

- मुंबई-22 : 19, नरोत्तम निवास, किंग सर्कल स्टेशन जवळ सायन..... फोन: 24073015
- मुंबई-56 : 'ओमशांति', स्वस्तिक सोसायटी, प्लॉट नं 48,
एन.एस.3 रस्ता, जुहू योजना, विलेपार्ले..... फोन: 26160789
- मुंबई-7 : 23, दर-उल-मुलूक, पं.रमाबाई रोड, गांवदेवी..... फोन: 23636585
- मुंबई-5 : 24-25, 'गीतांजली', रेडिओ क्लबमागे, कुलाबा..... फोन: 22830494
- मुंबई-62 : 'आश्रय', 4 रस्ता, एम. जी. रोड,
तिवारी हॉस्पिटलजवळ, गोरेगांव (पश्चिम)..... फोन: 28741882
- मुंबई-55 : 102, एवरेस्ट, पहिला मजला, नेहरू रोड,
पोस्ट ऑफिसजवळ, शांताकुज (पूर्व)..... फोन: 26103731
- मुंबई-77 : 23-24, शंकरछाया, 19 म. गांधी रोड, घाटकोपर (पूर्व) फोन: 25093700
- मुंबई-80 : गालामानोर, प्लॉट नं. 544 बी,
ब्लाक नं. 3,4,5 एन. एस. रोड, मुलुंड (पश्चिम)..... फोन: 25617393
- मुंबई-92 : बी/6 गार्डन व्ह्यू अपार्टमेंट, चंदावरकर लेन, बोरीवली(प.) फोन: 28903896
- नागपूर-22: (मराठी साहित्य व पत्र-पाठ्यक्रम). 'इंद्रप्रस्थ', 8-अ, वसंत नगर, फोन:
2246793, 9373225747, 2225746, Email : vasantnagar.ngp@bkivv.org
- पुणे-37 : 19/377, मिरा सोसायटी, शंकर शेट रोड..... फोन: 26450767
- पुणे-2 : 111, कावेरी अपार्टमेंट, आंबेडकर कॉलेज जवळ, क्वाटर गेट फोन: 26353327
- पुणे-1 : अ-12, 'शांतीकुंज' जी.पी.ओ. समोर..... फोन: 26122525
- नासिक-3 : 4612, ओल्ड आग्रा रोड, भागवत निवास,
पंचवटी सेवाकुंज समोर..... फोन: 2518484
- अमरावती-6 : 'सुखशांती भवन', विजय कॉलनी..... फोन: 2574397
- अकोला-1 : टी/3 किर्तीनगर, गोरक्षण रोड, (R.T.O.) जवळ..... फोन: 2458547
- औरंगाबाद-5 : सुख शांती भवन, 30/35 भानुदास नगर..... फोन: 2342199
- चंद्रपूर-2 : 'तपस्या भवन', भानापेठ, वार्ड नं. 2, कस्तुरबा रोड..... फोन: 253574
- कोल्हापूर-2 : 2397, शिवाजी पेठ, तटाकडील तालीम गल्ली..... फोन: 2629421
- सोलापूर-2 : 'शिवप्रकाश भवन', 15/18 अ, कारंबा रोड, सम्राट चौ. फोन: 2325671
- जळगांव-1 : 'ओमशांती भवन', ढाके कॉलनी, ब्रह्माकुमारीज मार्ग..... फोन: 2236259
- भुसावळ-1 : 'राजयोग भवन', यावल रोड..... फोन: 222949
- भंडारा-4 : 'शिव स्मृती भवन', कृष्ण मंदिर वार्ड..... फोन: 252168
- वर्धा-1 : गोपूरी, साठवणे ले-आऊट, पवनार नाका..... फोन: 242323
- यवतमाळ-1 : 'सुख शांती धाम', 74, ओम सोसायटी, अमी रोड..... फोन: 246615
- बुलढाणा-1 : एकता नगर, पोस्ट क्वार्टर्सच्या मागे, सक्क्युलर रोड..... फोन: 242724
- लातूर-31 : 'राजयोग भवन', ओल्ड औसा रोड, नंदी स्टॉप..... फोन: 200097

आत्मदर्शन, परमात्मदर्शन व विश्वदर्शन
करवून जीवनांत संपूर्ण शांती, समाधान व
मानसिक सुख मिळवून देणारे

“ईश्वरी ज्ञान व राजयोगाचा”

पत्र-पाठ्यक्रम

प्रश्नोत्तरांच्या सोईसह सात आकर्षक पाठ

- पाठ 1 - शरीर आणि आत्मा
पाठ 2 - आत्मा आणि परमात्मा
पाठ 3 - परमात्म्याचे दिव्य कर्तव्य
पाठ 4 - संन्यासमार्ग, भक्तिमार्ग आणि ज्ञानमार्ग
पाठ 5 - मनुष्य सृष्टीरूपी कल्पवृक्ष
पाठ 6 - मनुष्यात्म्याच्या 84 जन्मांची कहाणी
पाठ 7 - सहज राजयोग

संपूर्ण पाठ्यक्रमाचे शुल्क फक्त पंचवीस रुपये
(मनीआर्डरने) आपल्या पूर्ण पत्त्यासह पाठवा

प्रकाशक- मराठी साहित्य विभाग

निर्देशिका पत्र-पाठ्यक्रम

प्रजापिता ब्रह्मा कुमारी ईश्वरीय विश्व विद्यालय

इंद्रप्रस्थ भवन, दीक्षाभूमि चौकाजवळ,

8-अ, वसंत नगर, नागपूर-440 022

☎ -2246793, 2225746, 9373225747

Email : vasantnagar.ngp@bkivv.org